

Brüssel, 11.10.2023
COM(2023) 577 final

**KOMISJONI TEATIS EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE, EUROOPA
MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE NING REGIOONIDE KOMITEELE**

Demograafilised muutused Euroopas: poliitikavahendid

1. SISSEJUHATUS

Inimesed Euroopa kõigis osades elavad kauem ja tervemalt. Tänu laiapõhjalisele sotsiaalsele ja majanduslikule arengule on oodatav eluiga Euroopas viimastel aastakümnetel tõusnud, samuti on paranenud elatustase ja juurdepääs haridusele ja koolitusele ning tehtud on edusamme tervishoius ja meditsiinis. Oodatava eluea pikenedes tuleb Euroopal kujundada välja nn pikaealisuse ühiskond, kus väärtustatakse vanemaealiste pikemat elukaart, võimestatakse eakamaid kodanikke ning edendatakse nii praeguste kui ka tulevaste põlvkondade õitsengut ja heaolu.

Demograafilistel muutustel võib aga olla otsene mõju ELi inimkapitalile ja konkurentsivõimele. Rahvastiku vananemine ja tööealise elanikkonna vähenemine süvendavad eeldatavasti tööjõupuudust ja suurendavad survet riigieelarvele. Rahvastiku vananemisel on tõenäoliselt ka suur mõju investeeringutele, tootlikkusele ja ettevõtlustegevusele. Lisaks kahjustavad demograafilised muutused ELi riikide sotsiaalset, territoriaalset ja põlvkondadevahelist ühtekuuluvust, kuna need võivad mõjutada üht või teist liikmesriiki või piirkonda teistest rohkem.

Oma 2023. aasta juuni järeldustes kutsus Euroopa Ülemkogu üles esitama vahendeid, mille abil käsitleda demograafilisi probleeme ja eriti nende mõju Euroopa konkurentsieelistele. Kodanikud ootavad, et EL ja nende valitsused võtaksid ühiselt meetmeid demograafiliste muutuste ja nende mõju ohjamiseks. Asjaomane poliitika peaks juhinduma soolise võrdõiguslikkuse ja põlvkondadevahelise õigluse põhimõtetest,¹ põhinema kohalikel oludel, võtma arvesse maa- ja äärepoolsete piirkondade eripära ning käima ühte jalga muude üleilmsete suuralgatustega, nagu rohe- ja digipööre. Demograafilise arengu käsitlemine nõuab kogu valitsemissektorit hõlmavat lähenemisviisi, millega kaasatakse demokraatlikul viisil kõik majanduses ja ühiskonnas osalejad. Sel viisil saab demograafiliste suundumuste ohjamisega tugevdada Euroopa üldist vastupanuvõimet, nagu rõhutasid ELi kodanikud Euroopa tuleviku konverentsil².

Demograafilisi muutusi mõjutavad peamiselt üksikisikute ja perekondade eluvalikud. ELi ja liikmesriikide poliitika peaks omalt poolt aitama Euroopa elanikel oma püüdlusi ellu viia. Avaliku sektori poliitika ja asjakohasel tasandil antava toetuse kujundamisel tuleks seega teha järgmist:

- i. võimaldada paremini ühitada **pere loomist ja tasustatud tööd**, tagades juurdepääsu kvaliteetsele lapsehoiule ning töö- ja eraelu tasakaalu, et edendada suuremat soolist võrdõiguslikkust;
- ii. toetada ja võimestada **nooremaid põlvkondi**, võimaldades neil arendada oma oskusi ning hõlbustades nende juurdepääsu tööturule ja taskukohasele eluasemele;
- iii. teha reforme **vanema põlvkonna** võimestamiseks ja nende heaolu säilitamiseks, kombineerides neid asjakohase tööturu- ja töökohapoliitikaga;

¹ Põlvkondadevaheline õiglus on arusaam, et eri põlvkondade vahel peaks valitsema õiglasel suhted. Põhimõtet saab kohaldada suhetele laste, noorte, täiskasvanute ja eakate vahel, aga samuti suhetele praeguste ja tulevaste põlvkondade vahel. See on seotud mitme eri valdkonnaga, hõlmates teemasid nagu majanduslik ja sotsiaalne õiglus, elatustase ja kliimamuutused.

²Euroopa tuleviku konverents – aruanne konverentsi lõpptulemuste kohta, mai 2022, 15. ettepanek: demograafiline siire).

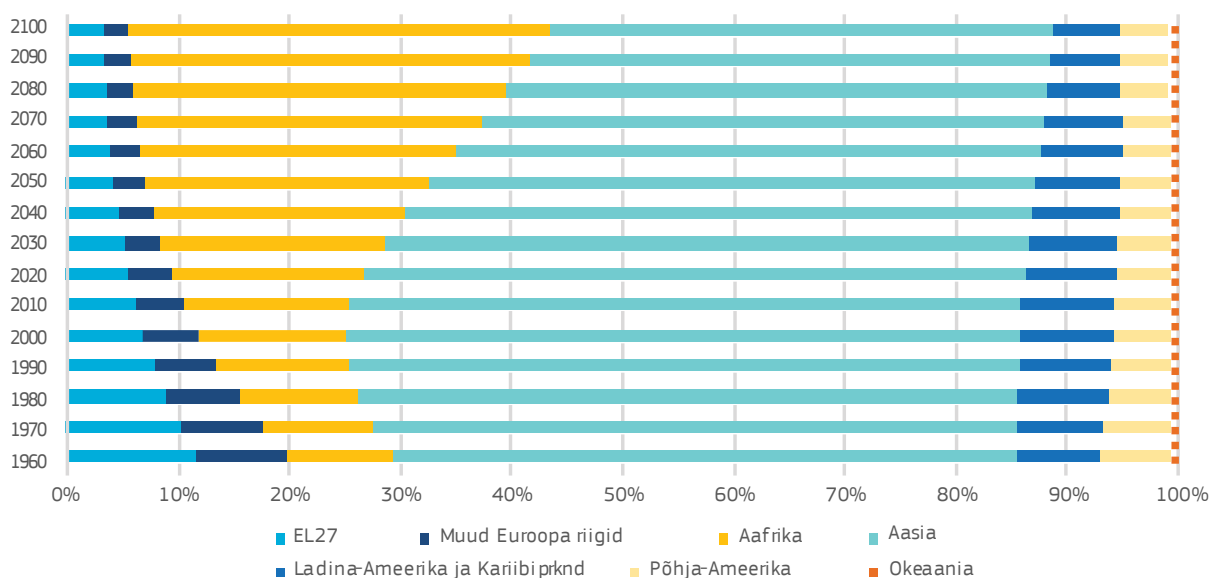
- iv. aidata leevendada tööjõupuudust vajaduse korral **valikulise seadusliku rände** kaudu, mille abil täiendada liidust pärit andekate inimeste rakendamist.

Et võimestada kõiki põlvkondi ning aidata neil teha olulisi eluvalikuid ja realiseerida oma potentsiaali majanduses ja ühiskonnas laiemalt, tuleks ELi õigusakte, poliitikaraamistikke ja rahastust kombineerida riikliku ja piirkondliku poliitikaga.

2. DEMOGRAAFILISED MUUTUSED KUJUNDAVAD ÜMBER MAJANDUST JA ÜHISKONDA

Eelolevatel aastatel võib ELi elanikkonna kahanemine ja jätkuv vananemine avaldada **negatiivset mõju ELi pikaajalisele konkurentsivõimele**. Maailma rahvastik jätkab prognooside järgi kasvamist kogu 21. sajandi vältel ja vananemisest saab üha olulisem demograafiline suundumus kõikjal maailmas³. Demograafiliste muutuste suund ja tempo on riigiti erinev ning suur osa maailma rahvastiku kasvust toimub prognooside kohaselt väikse sissetulekuga riikides. ELi rahvaarv saavutab vananemise ja sündimuse vähenemise tõttu 2026. aasta paiku haripunkti ja hakkab järgmistel aastakümnetel järk-järgult kahenema. Prognooside kohaselt väheneb ELi tööealine elanikkond (2100. aastaks 57,4 miljoni võrra) ja suureneb vanadussõltuvusmäär (praeguselt 33 %-lt 2100. aastaks 60 %-le)⁴. Nende suundumuste tagajärjel jätkab vähenemist ELi osakaal maailma rahvastikus (praeguselt 6 %-lt 2070. aastaks vähem kui 4 %-le),⁵ mis võib vähendada ühtse turu osa maailmamajanduses ja piirata ELi geopoliitilist mõju.

MAAILMA RAHVASTIKU HINNANGULINE JA PROGNOOSITAV OSAKAAL MAAILMAJAGUDE KAUPA 1960–2100 (PROTSENTIDES)

³ ÜRO majandus- ja sotsiaalosakonna rahvastikuüksuse väljaanne „World Population Prospects 2022“ (Maailma rahvastiku väljavaade 2022).

⁴ Euroopa tööhõive ja sotsiaalarengu iga-aastane ülevaade, SWD(2023) 248 final.

⁵ Vt Aruanne demograafiliste muutuste mõju kohta (COM(2020) 241 final). Demograafiliste muutuste mõju muutavas keskkonnas (SWD (2023) 21 final).

Kui demograafilised muutused jäetakse tähelepanuta, võivad need tööjõupuudust veelgi süvendada, tekitades majanduses kitsaskohti. Juba praegu on tööjõupuudus ELis rekordtasemel, kusjuures tööealise elanikkonna vähenemine on vaid üks mitmest erinevast tegurist, mis seda põhjustab. Mitmes liikmesriigis ja piirkonnas on eriti suur nõudlus loodusteaduste, tehnoloogia, insenerieriala, matemaatika, IKT (info- ja kommunikatsioonitehnoloogia), ehituse, hoolduse ja transpordi (eelkõige veoauto- ja bussijuhtide osas) spetsialistide järele⁶. Nn beebibuumi põlvkond (sündinud 1940. aastate keskpaigast kuni 1960. aastate keskpaigani) jääb 2030. aastate keskpaigaks pensionile. Kui seda ei suudeta tasakaalustada, suureneb prognoosi järgi nii madala kui ka kõrge kvalifikatsiooniga töötajate nappus märkimisväärselt. Tööjõupuudust võivad aidata leevendada tööjõu aktiveerimise meetmed ja palgatõus tugevalt mõjutatud kutsealadel. Kui seda ei toeta tootlikkuse kasv, võivad suurenevad tööjõukulud kahjustada ELi ettevõtjate konkurentsivõimet teiste piirkondade ettevõtete suhtes.

Demograafilised muutused võivad eri sektorites luua uusi võimalusi, kuid suurendavad mõningal määral ka strateegilisest sõltuvusest tulenevaid riske. Euroopa vananev elanikkond suurendab nn hõbedase majanduse potentsiaali – see peaks prognoosi järgi ulatuma 2025. aastaks 28,1 %-ni ELi SKPst⁷. Pikeaalisuse ühiskonnas tekib uusi võimalusi mitmesugustes sektorites ja valdkondades, nagu tehnoloogia, tervishoid ja hooldus, meditsiin, toitumine ja heaolu, haridus ja elukestev õpe, transport ja finantsteenused ning sotsiaalmajandus. Demograafilised muutused mõjutavad ka juurdepääsu teatavatele esmatähtsatele ravimitele, suurendades nõudlust eaga seotud tervisemurede ja geriaatrilise ravi vajaduste jaoks kohandatud ravimite järele, mis omakorda mõjutab ravimitega seotud teadus- ja arendustegevuse prioriteete. Lisaks võib tööjõupuudus takistada kohaliku tootmise suurendamiseks tehtavaid pingutusi.

Demograafilised muutused süvendavad muresid tootlikkusega. Innovatsiooni ja automatiseerimise teel (nt robotika, tehisintellekti jms kasutamine) võib olla võimalik tootlikkust suurendada, mis võib koos sellega kaasneva palkade akumulatsiooniga hakata andma nn pikaajalise dividendi, mille abil tööealise elanikkonna vähenemist tasakaalustada. Teisalt võib tootlikkuse pidev kasv osutada siiski ülejõukäivaks, kui vanem põlvkond hakkab oma vähenevaid sääste suunama pigem tarbimisse kui tootlikesse investeringutesse. Eakamad töötajad on tõenäoliselt rohkem mures ka vajaduse pärast oma oskusi ajakohastada. Lisaks pärsib elanikkonna vananemine ettevõtlustegevust, kuna vanemaealised inimesed loovad vähem tõenäoliselt uusi ettevõtteid ning ettevõtete põlvkondadevaheline üleminek muutub keerukamaks ja harvemaks.

Kuidas suhtuvad eurooplased demograafilistesse muutustesse ja nende tagajärgedesse?

Eurobaromeetri uue uuringu tulemuste kohaselt nõustub seitse eurooplast kümnest, et demograafilised suundumused ohustavad ELi pikaajalist majanduslikku jõukust ja konkurentsivõimet.

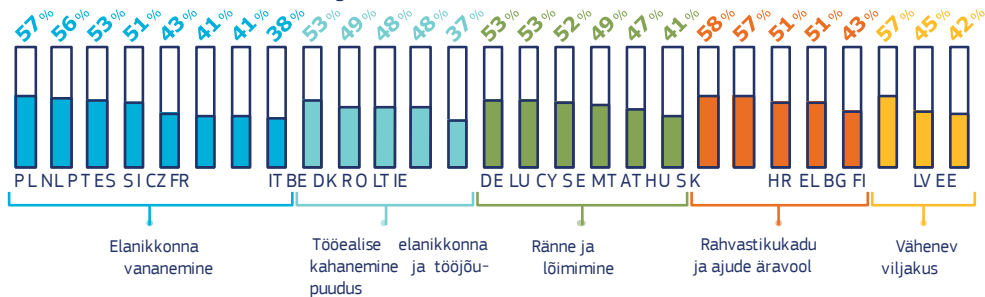
⁶ Euroopa tööhõive ja sotsiaalarengu iga-aastane ülevaade, SWD(2023) 248 final.

⁷ Hõbedase majanduse puhul vastab majandustegevus 50-aastaste ja vanemate inimeste vajadustele. See hõlmab tooteid ja teenuseid, mida 50-aastased ja vanemad ostavad, ning laiemat tegevust, mida sellised ostud eeldavad. Euroopa Komisjon (2018), „The Silver economy – Final report“ (Hõbedane majandus – lõpparuanne), Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, Luxembourg.

ELi kodanikud peavad oma liikmesriigis järgmised demograafilisi probleeme pakiliseks

Enim viidatud demograafiline probleem asjaomases liikmesriigis

Vastajatele tutvustati kuut demograafilist probleemi ja paluti valida üks või kaks, mida nad pidasid oma liikmesriigis kõige pakilisemaks. (Tõlgendusabi: 42% ELi kodanikest nimetas elanikkonna vananemist ühena kahest kõige pakilisemast probleemist oma liikmesriigis)

Enamik eurooplasi (51 %) arvab, et demograafiliste muutustega toimetulek peaks jääma poliitiliseks prioriteediks nii ELi kui ka liikmesriikide jaoks, ning suur enamus (85 %) jagab seisukohta, et see nõuab tihedat koostööd kõigi valitsustasandite vahel.

Elanikkonna vananemisega seotud poliitilistest meetmetest peavad kodanikud olulisimaks piisava pensioni tagamist ka tulevaste põlvkondadele (49 %) ning kvaliteetsete ja taskukohaste tervishoiuteenuste pakkumist (49 %). Tööturu küsimustes peavad kodanikud kõige tõhusamaks noorte töötuse vähendamist (61 %), millele järgneb töö- ja eraelu tasakaalustamise poliitika (48 %)⁸.

Elanikkonna vananemine avaldab suuremat survet avaliku sektori eelarvele. Töealise elanikkonna vähenemine piirab üksikisiku tulumaksust ja sotsiaalkindlustusmaksetest saadavat tulu. Samas suurenevad elanikkonna vananedes kulutused tervishoiule, pikaajalisele hooldusele ja pensionidele: prognooside järgi suurenevad need 24,6 %-lt SKPst 2019. aastal peaaegu 27 %-le SKPst 2040. aastal⁹. Seega võib surve avaliku sektori eelarvele vähendada manööverdamisruumi, mis on vajalik investeeringute tegemiseks muudesse poliitikaprioriteetidesse, nagu rohe- ja digipööre. Lisaks vajab vananev ühiskond investeeringuid kohandatud liikuvuse ja taristu lahendustesse,¹⁰ mis tuleks kujundada nii, et need tooksid kasu kogu elanikkonnale, ning viia ellu keskkonnahoidlikul ja digisõbralikul viisil.

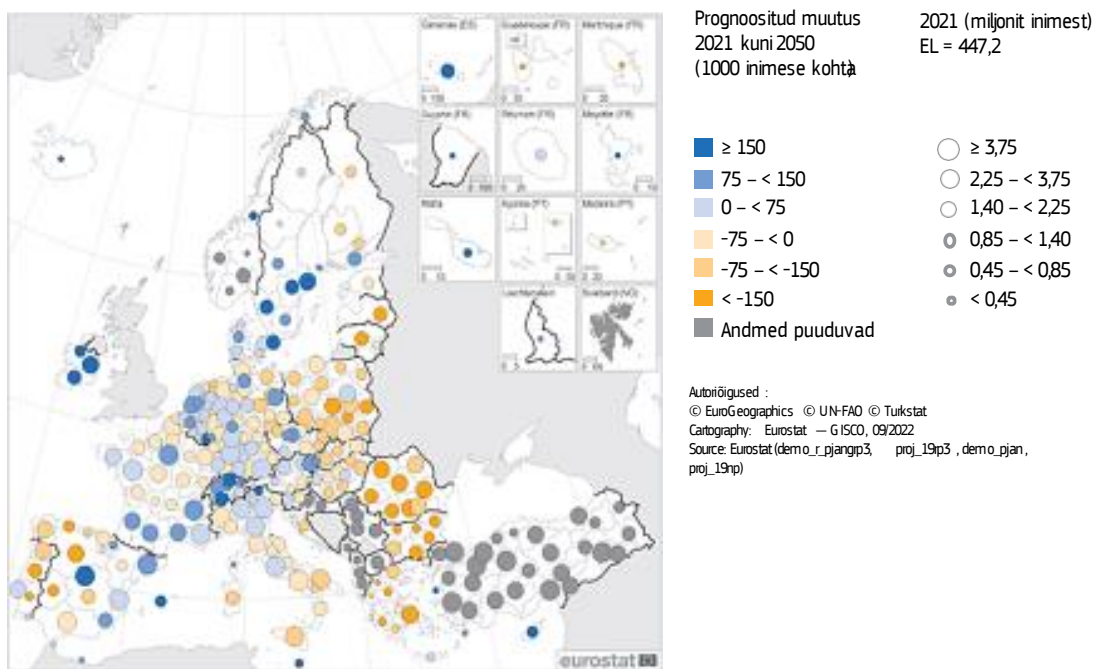
⁸ Eurobaromeetri kiiruuring nr 534, „Demographic change in Europe“ (Demograafilised muutused Euroopas – küsitlused toimusid 1.9.2023 – 14.9.2023)

⁹ Euroopa Komisjon (2021), „The 2021 Ageing Report: Economic & Budgetary Projections for the EU Member States“ (2021. aasta aruanne rahvastiku vananemise kohta: majandus- ja eelarveprognoosid ELi liikmesriikidele).

¹⁰ Vt ELi sotsiaalkaitse ja heaoluriikide tuleviku käsitleva kõrgetasemelise töörihma lõpparuanne (2023).

ELi demograafilised muutused mõjutavad muid üleilmseid suuralgatusi, nagu rohe- ja digipööre. CO₂ heide on tihedalt seotud sissetuleku tasemega, aga ka tarbijate vanusega. Kuigi eakamad inimesed tarbivad absoluutarvudes vähem, elavad nad tavaliselt väiksemates leibkondades ja neil on suurem energiatarbimise vajadus, mistõttu tekitavad nad elaniku kohta suuremaid heitkoguseid. Nad elavad ka sagedamini maal, kus sõltuvus autokasutusest on suurem. Kuna eakate osakaal rahvastikust kasvab, tekitavad 2060. aastal üle 65-aastased inimesed hinnanguliselt kuni 39 % heitkogustest. Samal ajal mõjutavad kliimamuutused ja õhusaaste rängalt elanikkonna suremust ja haigestumust, mõjutades eelkõige haavatavamaid rühmi, sealhulgas eakaid. Kliimakriisil ja keskkonnaseisundi halvenemisel võib olla oma osa ka selles, kas inimesed tahavad enam lapsi saada või mitte. Digiülemineku egiidi all toimuv tehnoloogiline areng võib muuta tervishoiu ja pikaajalise hoolduse kulutõhusamaks ning parandada teenuste kättesaadavust ja kvaliteeti, sealhulgas maapiirkondades ja äärealadel ning puudega ja piiratud liikumisvõimega inimeste jaoks. Samas võivad mõne piirkonna kehva digitaristu ja teatud rühmade ja põlvkondade väheste digioskuste tõttu ühiskonnas lõhed veelgi süveneda.

RAHVASTIKU ARENG 2021–2050

Territoriaalsed erinevused võivad suureneda nii liikmesriikide sees kui ka nende vahel. Mõnes piirkonnas võib elanikkonna vananemisele lisanduda kolmanda taseme haridusega inimeste väike hulk ja selle püsimine muutumatuna ning noorte ja haritute väljaränne. See võib seada need piirkonnad talentide puudusest tulenevasse arengulõksu, piirates nende suutlikkust luua kestlikku, konkurentsivõimelist ja teadmispõhist majandust¹¹. Demograafiliste ja struktuurimuutuste tõttu on paljudes vähem arenenud ja maapiirkondades tekkinud tööjõu ja oskuste nappus ning vähenenud konkurents- ja investeringute ligimeelitamise võime, kusjuures

¹¹ Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Talentide rakendamine Euroopa piirkondades“ (COM(2023) 32 final).

mõnes riigis on süvenenud lõhed linna- ja maapiirkondade vahel¹². Sellised territoriaalsed erinevused õhnestavad ka sotsiaalset ühtekuuluvust ja usaldust demokraatlike institutsioonide ja protsesside vastu Euroopas¹³.

3. POLIITIKAVAHENDID: DEMOGRAAFILISED MUUTUSED JA NENDE OHJAMINE

Kõigi tasandite poliitikakujundajad peavad proovima luua keskkonda, mis võimaldab inimestel teha oma eluvalikuid ning ühitada pere- ja tööelu. Nende jõupingutuste kõrval võib aidata survet tööturul leevendada seaduslik ränne ja ELis seaduslikult elavate kolmandate riikide kodanike tõhus lõimimine, mille abil anda innovatsioonile ja ettevõtlusele lisahoogu. Juba praegu on olemas terve hulk poliitikavahendeid, millega toetada liikmesriike demograafiliste muutuste ja nende mõjude ohjamisel. Käesolevas teatises esitatud vahendid tuginevad kõigi liidu osade parimatele ja lubavaimatele tavadele ja täiendavad liikmesriikide meetmeid. Sealjuures kinnitatakse vajadust võtta arvesse demograafiliste muutuste territoriaalset mõõdet, eriti piirkondades, kus rahvastik väheneb ja noored töötajad lähevad hulgakesti mujale (nn ajude äravool).

DEMOGRAAFILISTE MUUTUSTE TERVIKLIK KÄSITLUSVIIS

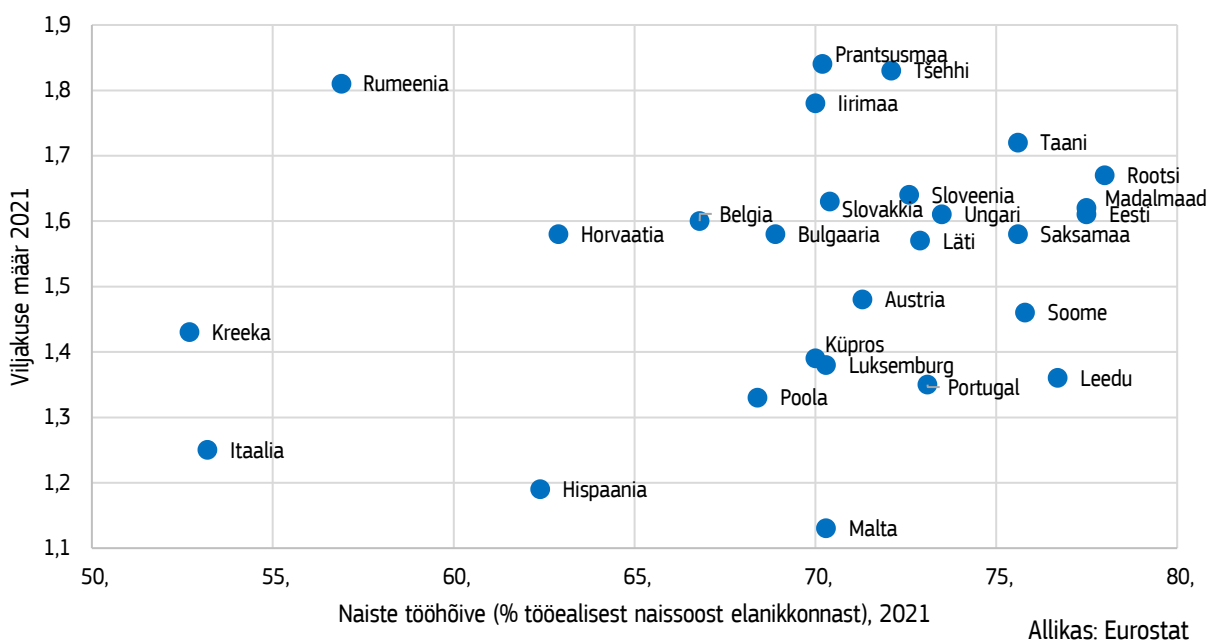
¹² „Teatis kaheksanda ühtekuuluvusaruande kohta: ühtekuuluvus Euroopas teel 2050. aasta poole“ (SWD(2022) 24 final).

¹³ Euroopa Komisjon (2021), „The Demographic Landscape of EU Territories“ (ELi piirkondade demograafiline areng), Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, Luxembourg.

3.1. Pere loomise ja tasustatud töö ühitamine

Kõiki tuleks toetada nii, et nad saaksid valida nii karjääri kui ka perekonna. Laste saamine on isiklik valik. Kuid seda valikut võivad mõjutada elukvaliteet, hoolduse ja eluaseme kättesaadavus, samuti töövõimalused ja piisav sissetulek. Üha kasvavaks suundumuseks on see, et noored lükkavad pere loomise otsuse edasi või piiravad pere suurust. Paljud nende hulgast, eriti kõrgelt haritud naised, kinnitavad samas, et sooviksid saada rohkem lapsi, kui neil tegelikult on. Perekonna tegeliku ja soovitud suuruse erinevust põhjustavad peamiselt raskused töö- ja hoolduskohustuste ühitamisel ning püsiv sooline ebavõrdsus, samuti tööhõiveväljavaadete, elukalliduse ja eluasemega seotud majanduslik ja sotsiaalne ebakindlus.

NAISTE TÖÖHÕIVE JA VILJAKUSE MÄÄR ELIS

ELi 2030. aasta tööhõivemäär eesmärgi¹⁴ saavutamiseks tuleb vähendada soolist tööhõivelõhet 2019. aastaga võrreldes vähemalt poole võrra. Naiste suurem osalemine tööturul võib olla üks tõhusamaid abinõusid elanikkonna vananemise negatiivsete tagajärgede leevendamiseks¹⁵. Vaatamata olukorra paranemisele viimastel aastakümnetel osalevad naised endiselt tööturul meestest vähem. ELis on naiste tööhõivemäär meeste omast 10,7 protsendi võrra madalam, kusjuures liikmesriigiti on lõhe väga erinev (alates 20,1 protsendist Rumeenias kuni 1,4 protsendini Leedus)¹⁶. Mõnes liikmesriigis, nagu **Rootsis ja Taanis**, on naiste tööhõivemäär suhteliselt kõrge ehk üle 75 % (ja sooline tööhõivelõhe on keskmisest väiksem) ning ka naiste viljakus on neis ELi teiste liikmesriikidega võrreldes suhteliselt hea. Ent siiski töötavad naised kõigis liikmesriikides, sealhulgas eespool nimetatutes, osalise tööajaga

¹⁴ 2021. aastal Portos toimunud sotsiaaltippkohtumisel kinnitasid teiste seas ELi riigipead ja valitsusjuhid Euroopa sotsiaalõiguste samba tegevuskava 2030. aasta tööhõivemäär eesmärgi, mille kohaselt peaks 2030. aastaks töötama vähemalt 78 % 20–64aastastest elanikest.

¹⁵ Euroopa Komisjon (2019), „Demographic Scenarios for the EU: Migration, population and education“ (ELi demograafilised stsenaariumid – ränne, elanikkond ja haridus), Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, Luxembourg.

¹⁶ Vt Euroopa sotsiaalõiguste samba sotsiaalnäitajate tulemustabel

sagedamini kui mehed ning sooline palgalõhe on endiselt suur, eriti lastega naiste puhul, kusjuures liikmesriikide vahel on märkimisväärsed erinevused¹⁷.

Tasustamata hoolduskohustuste tõttu ei saa ELis tööturule siseneda hinnanguliselt 7,7 miljonit naist. Võrdluseks võib öelda, et sama probleem on hinnanguliselt ainult 450 000 mehel¹⁸. Imikutega emade osalemine tööturul on viimase kahe aastakümne jooksul isegi halvenenud,¹⁹ mõjutades sageli nende karjääri ja sissetulekuid pikkade aastate jooksul. Oluline on ka hooldusele kulutatud aeg: ainult 35 % mitteametlikest hooldajatest, kes pakuvad rohkem kui 40 tundi hooldust nädalas, käivad töö (samas kui vähem kui 10 tundi hooldust nädalas pakkuvatest hooldajatest käib töö 71 %)²⁰. Naised on endiselt tugevalt alaesindatud paljudel oskuste nappuse käes kannatavatel ametikohtadel, näiteks info- ja kommunikatsioonitehnoloogiasektoris. See süvendab tööjõupuudust ja vanadussõltuvust, kuna majanduslikult aktiivsete inimeste hulk on väiksem nii praegu kui ka edaspidi. Elanikkonna vananemisest tingitud hooldusvajaduse edasine suurenemine võib mõjutada naisi ebaproportsionaalselt palju, kuna mitteametliku hoolduse koormus on endiselt jaotunud ebavõrdselt.

Taskukohane, kättesaadav ja kvaliteetne lapsehoid võimaldab vanematel ühitada tasustatud töö ja pereelu. ELi lapse õiguste strateegias²¹ on rõhutatud, et vaja on tagada juurdepääs kaasavale segregeerimata ja kvaliteetsele haridusele. 2022. aastal osales ELis ainult üks kolmandik alla kolmeaastastest lastest (35,7 %) ametlikus alushariduses või lapsehoiuses, kusjuures riikide sees ja vahel on märkimisväärsed erinevused ning ebasoodas olukorras laste osaluse määr on märgatavalt madalam. Vaid üheksa liikmesriiki on saavutanud 2030. aasta läbivaadatud Barcelona

Horvaatia on oma taastekavas seadnud eesmärgiks investeerida 215 miljonit eurot alushariduse ja lapsehoiu laiendamiseks. Sellega tagatakse kõigile üle nelja-aastastele lastele koht alushariduses või lapsehoiuses, luues ehitus- ja renoveerimisinvesteeringutega juurde 22 500 uut kohta. See meede aitab ühtlasi vähendada piirkondlikku ebavõrdsust.

eesmärgi, milleks on 45 % osalus alushariduses ja lapsehoiuses. Ainult **Taanis** on peaaegu täisajaga lastehoid tagatud enamikule alla kolmeaastastele lastele. Taskukohaste ja kvaliteetsete hooldusteenuste laiendamine, mida näiteks on tehtud olulisel määral **Portugali** taastekavas, võib avaldada positiivset mõju naiste tööhõivele, eriti riikides, kus naiste tööturul osalemise määr on praegu madal ja ametliku hoolduse osakaal väike. Sotsiaalse taristu laiendamine oleks eriti vajalik maapiirkondadele ja äärepoolsetele piirkondadele, kus hooldusteenused on vähe kättesaadavad. Teisalt võimaldab kättesaadav, taskukohane ja kvaliteetne lapsehoid vanematel

¹⁷ 2021. aastal oli ELis naiste brutotunnipalk keskmiselt 12,7 % väiksem kui meestel; suurim sooline palgalõhe ELis registreeriti Eestis (20,5 %) ja väikseim Luksemburgis (-0,2 %).

¹⁸ Euroopa Soolise Võrdõiguslikkuse Instituut (2020), „Gender inequalities in care and consequences for the labour market“ (Sooline ebavõrdsus hoolduses ja selle tagajärjed tööturule).

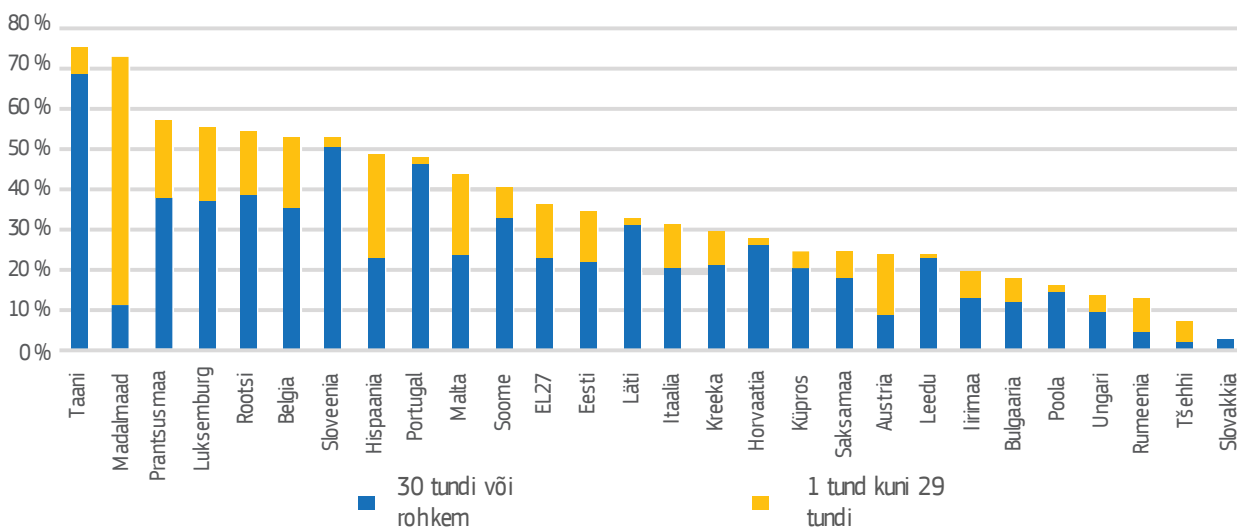
¹⁹ Euroopa tööhõive ja sotsiaalarengu iga-aastane ülevaade, SWD(2023) 248 final.

²⁰ Van der Ende, M. et al. (2021), „Study on exploring the incidence and costs of informal long-term care in the EU“ (Uuring mitteametliku pikaajalise hoolduse mõju ja kulude kohta ELis), Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, Luxembourg.

²¹ Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „ELi lapse õiguste strateegia“ (COM(2021) 142 final).

luua perekonna, jäädes samal ajal tööturul aktiivseks, mis võimaldab teenida iseseisvat sissetulekut ja jätkata oma karjääri.

AMETLIKKU LASTEHOIDU KAASATUD LASTE ARV (% ALLA KOLMEAASTASTEST LASTEST)

Paindlik töökorraldus ning töö- ja eraelu tasakaalustamine võivad kergendada naiste hoolduskoormat. Liikmesriikides saadud kogemused näitavad, et hoolduskoormuse tasakaalustamisel lapsevanemate vahel võivad anda pikaajalisi tulemusi mitmesugused meetmed, sealhulgas paindlik töökorraldus, piisavad puhkuseõigused, eelkõige isapuhkus ja mitteülekantav, hästi hüvitatav vanemapuhkus, millega koos tuleks võtta meetmeid, millega innustada töötajaid neid võimalusi kasutama. ELis on isadel õigus saada vähemalt 10 päeva hüvitatavat isapuhkust ja neli kuud tasustatud vanemapuhkust, kuid need õigused on seni üle võetud erinevalt. Näiteks **Hispaanias** ja **Soomes** pakutakse suhteliselt pikaajalist isapuhkust²². Kuid üldiselt kasutavad isad vanemapuhkust endiselt vähe. **Madalmaades** heldelt pakutav hoolduspuhkus võib aidata neil, kellel on ülalpeetavate sugulaste eest hoolitsemise kohustus, jääda tööturule. Paindlik töökorraldus võib aidata ühitada tööaega perekondlike kohustustega, eriti kui rakendada osalise tööajaga töötamist sugupoolte vahel tasakaalustatult. Kaugtöö kasutamine, kui see on võimalik ja toimub sobivatel tingimustel, võib samuti aidata pere- ja tööelu paremini ühitada.

Sihitatud maksude ja toetuste reformidega saab tagada töö tasuvuse. Keskmiselt kaotab madalalpalgaline üksikema, kes asub ELis tööle, lapsehoiukulude, kaduvate lapsetoetuste ja maksude tõttu kokku ligikaudu kaks kolmandikku oma brutotöötasust²³. Hästi läbimõeldud maksu- ja toetussüsteemiga saab parandada nii üksikisikute kui ka perekondade rahalist olukorda töö alustamisel, näiteks tuleks hoiduda ebasoodsate maksustamis põhimõtete rakendamisest leibkonna teise palgasaaja suhtes. Väikese sissetulekuga isikute tulumaksu vähendamine või nende jaoks tulumaksukrediidi kehtestamine või selle laiendamine võib aidata tuua inimesi

²² Euroopa Komisjon (2022), „The transposition of the Work-Life Balance Directive in EU Member States: A long way ahead“ (Töö- ja eraelu tasakaalustamise direktiivi ülevõtmine ELi liikmesriikides: pikk tee minna), Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, Luxembourg.

²³ Vt OECD, 2022, „Net childcare costs in EU countries 2021“ (Lapsehoiu netokulud ELi riikides 2021. aastal).

palgatööle, nii et samas säilib otsemaksude astmelisus, mis võimaldab jätkata sotsiaalkaitse ja avaliku sektori investeeringute rahastamist. Lapsetoetused võivad pere loomisele lühiajaliselt kaasa aidata. Siiski on oluline tagada nende ülesehituse sihipärasus, nii et need ei pärsiks naiste valmidust tasustatavat tööd teha. Just see probleem on käsile võetud näiteks **Soome** paindliku hooldustoetuse kujundamisel.

Peamised ELi tasandi vahendid

- **Töö- ja eraelu tasakaalustamise direktiiviga** ²⁴ kehtestati õigus hüvitatavale isapuhkusele, hüvitatav vanemapuhkus, õigus hoolduspuhkusele ja kõigi töötavate (kuni 8-aastaste laste) vanemate õigus taotleda paindlikku töökorraldust.
- Täiendavate õiguskaitsevahendite hulka kuuluvad eelkõige **rasedus- ja sünnituspuhkuse direktiiv** ²⁵ (õigus minimaalsele emapuhkusele ning kaitse vallandamise eest puhkuse ajal) ning **direktiiv meeste ja naiste võrdsete võimaluste ja võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamise kohta tööhõive ja elukutse küsimustes** ²⁶ (kaitse vallandamise eest isapuhkuse ja lapsendamispuhkuse ajal).
- **Nõukogu soovitus, mis käsitleb alusharidust ja lapsehoidu**, ²⁷ julgustatakse liikmesriike seadma ulatuslikke eesmärgi kvaliteetse, taskukohase ja kättesaadava alushariduse ja lapsehoiu tulemuslikuks tagamiseks senisest suuremale hulgale inimestele ning pöörama erilist tähelepanu ebasoodsatest oludest pärit lastele.
- **Deklaratsioonis „Naised digivaldkonnas“** kohustuvad liikmesriigid suurendama naiste osalemist digisektoris ja ergutama tehnoloogia valdkonna võrdsustamiseks koostööd avaliku ja erasektori vahel ning kodanikuühiskonna kaasamist.

Järgmised olulised sammud

- 2027. aastal vaadatakse läbi **töö- ja eraelu tasakaalustamise direktiiv**, mis annab võimaluse hinnata, kas normid on endiselt muutuvate töötavatega kooskõlas.
- Oma soolise võrdõiguslikkuse strateegia raames korraldab komisjon **töö- ja eraelu tasakaalustamise kampaania**, et suurendada töötavate lapsevanemate ja hooldajate teadlikkust oma õigustest, ning kuulutab **kodakondsuse, võrdõiguslikkuse, õiguste ja väärtuste programmi** raames välja tööaja peresõbralikku korraldamist ja hoolduse väärtustamist edendavate projektide konkursi.
- Liikmesriigid peaksid 2024. aasta juuniks teavitama komisjoni **alusharidust ja lapsehoidu käsitleva nõukogu soovituse** alusel 2030. aastaks kokku lepitud eesmärkide saavutamiseks rakendatud ja kavandatud meetmetest.

²⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. juuni 2019. aasta direktiiv (EL) 2019/1158, milles käsitletakse lapsevanemate ja hooldajate töö- ja eraelu tasakaalu ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 2010/18/EL.

²⁵ Nõukogu 19. oktoobri 1992. aasta direktiiv 92/85/EMÜ rasedate, hiljuti sünnitanud ja rinnaga toitvate töötajate tööohutuse ja tervishoiu parandamise meetmete kehtestamise kohta.

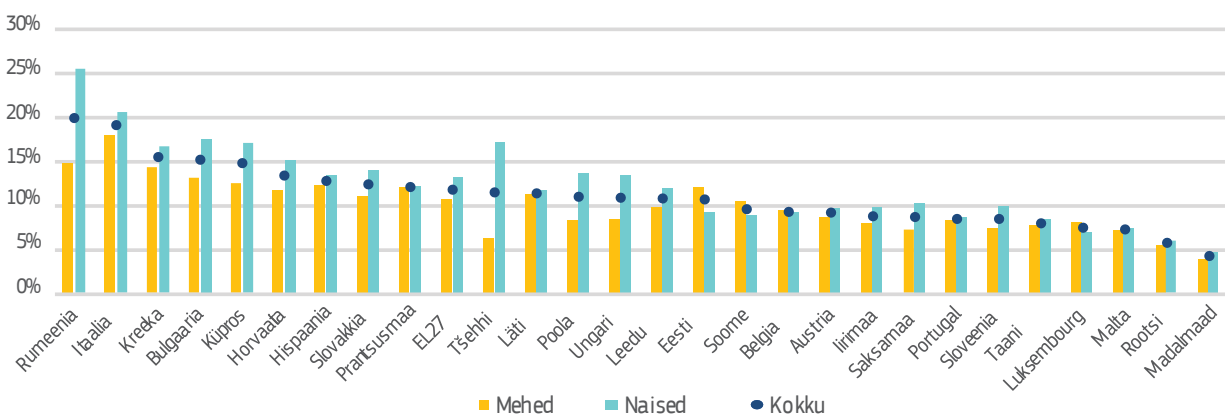
²⁶ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 5. juuli 2006. aasta direktiiv 2006/54/EÜ meeste ja naiste võrdsete võimaluste ja võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamise kohta tööhõive ja elukutse küsimustes (uuesti sõnastatud).

²⁷ Nõukogu 8. detsembri 2022. aasta soovitus, mis käsitleb alusharidust ja lapsehoidu: Barcelona eesmärgid 2030. aastaks (2022/C 484/01).

3.2. Noorte toetamine ja võimestamine, et tagada nende jõudne areng

Euroopa noorte potentsiaali ei ole veel täielikult ära kasutatud. 2022. aastal ei töötanud ega õppinud ELis rohkem kui üks kümnest 15–29-aastasest noorest (NEET-noored)²⁸. Noorte naiste puhul oli NEET-noorte osakaal 13,1 %, väljaspool ELi sündinud noorte puhul 20 % ja 16–24-aastaste romade puhul 56 %. Selle probleemi puhul võib täheldada ELis märkimisväärsed territoriaalseid erinevusi, kusjuures NEET-noorte osakaal on eriti suur ELi lõuna- ja idapoolsetes piirkondades ning Prantsusmaa äärepoolseimates piirkondades. Mõnes sellises piirkonnas kuulub NEET-noorte hulka üle veerandi kõigist noortest. Ebasoodsa taustaga peredest pärit noored, näiteks need, kelle vanemad on vähese haridusega, kipuvad saavutama koolis halvemaid tulemusi ja neil on suurem oht varakult välja langeda. Koolist väljalangemine ja ilma tööta jäämine takistab noortel kogemuste saamist ja õppimist töökohal, mis võib halvendada nende pikaajalisi tööalaseid väljavaateid. See suurendab mittetöötavate inimeste sõltuvust aktiivselt tööhõives osalevatest inimestest.

NOORED (VANUSES 15 KUNI 29), KES EI TÖÖTA EGA ÕPI, 2022

Noorte võimestamine algab sellest, et kõigi laste jaoks luuakse soodne keskkond. Lapsi tuleb kaitsta, toetada ja võimestada. See on eriti oluline lapse kujunemisaastatel. Vanemate sissetuleku toetamise kõrval hõlmavad peamised poliitilised lahendused lastele juurdepääsu tagamist kaasavatele kvaliteetsetele teenustele, nagu alusharidus ja lapsehoid, põhiharidus (sealhulgas koolipõhised tegevused), tervishoid ja toitlustamine. **Bulgaria** investeerib taaste- ja vastupidavusrahastust 245 miljonit eurot, et ajakohastada õppevahendeid ja tõhustada teaduse, tehnoloogia, inseneeria ja matemaatika valdkonna ainete õppimist koolides, luues selleks riikliku ja kolm piirkondlikku teaduse, tehnoloogia, inseneeria ja matemaatika valdkonna õppekeskust ning üle 2200 vastava laboratooriumi ja kõrgtehnoloogilise klassiruumi. Haavatavad ja eelkõige mitmekordselt haavatavad noored, nagu koolist väljalangejad, puute ja terviseprobleemidega noored, peaksid saama oma vajadustele kohandatud toetust.

Noorte juurdepääsu edendamine kvaliteetsetele töökohtadele, taskukohasele eluasemele ja inimväärsele elatustasemele on nende pikaajaliste väljavaadete jaoks otsustava tähtsusega. Et kaasata noori ja anda neile alusoskused, samuti tulevikukindlad oskused, näiteks seoses rohe- ja digipöördega, on vaja teha investeeringuid haridusse ja koolitusse. Üheks selliseks näiteks on

²⁸ Vt Euroopa sotsiaalõiguste samba sotsiaalnäitajate tulemustabel

Itaalias tehtud algatus „School 4.0“, millega luuakse 100 000 klassiruumis uuenduslik õpikeskkond. Nagu on rõhutatud 2023. aasta tulevikusuundade strateegilise analüüsi aruandes, vajab EL demograafiliste muutustega toimetulekuks usaldusväärseid vahendeid, mille abil üksikasjalikult prognoosida oskuste ja tööjõuga seotud vajadusi peamistes sektorites. Lisaks on sujuvaks üleminekuks koolist tööellu oluline roll osaleval noorsootööl. Näiteks **Slovenias** annavad kohaliku tasandi noortesaadikud oma eakaaslastele teavet noortegarantii raames pakutavate võimaluste, aga samuti kvaliteetse praktika ning kutsehariduse ja õpipoisiõppe kohta. Ajutine õpiränne piirkondade ja riikide vahel võib suurendada noorte võimalusi. Lisaks tööturule lõimimisele annab juurdepääs põhiteenustele (sealhulgas vaimse tervise teenustele) ning taskukohasele ja energiatõhusale eluasemele noortele võimaluse perekonna loomiseks. **Ungaris** on võetud kasutusele pere eluasemetoetus, mis on tagastamatu riigipoolne abi korteri või maja ostmiseks või laiendamiseks peredele, sealhulgas samasoolistele partnerluspaaridele, kes kasvatavad vähemalt ühte last. Väiksemates asulates asuvad pered võivad saada maapiirkondade eluasemetoetust, mis aitab säilitada maapiirkondade elanikkonda. Talentide puudusest tulenevasse arengulõksu sattunud (ja selle ohus olevates) piirkondades on vaja anda majanduse elavdamiseks sihipäraselt kohapõhist toetust, luua inimestele haridusvõimalusi ning parandada juurdepääsu teenustele ja eluasemele.

Peamised ELi tasandi vahendid

- ELi lapse õiguste strateegia raames on sotsiaalse tõrjutusega tegelemiseks välja töötatud **Euroopa lastegarantii**,²⁹ millega tagatakse abivajavate laste kindel juurdepääs põhiteenustele, sealhulgas tasuta alusharidusele ja lapsehoiule.
- **Euroopa haridusruumi** raames on seatud 2025. ja 2030. aastaks seitse eesmärki,³⁰ sealhulgas alushariduses ja lapsehoiuse osalemise, haridussüsteemist varakult lahkumise ja õpilaste ebapiisavate õpitulemuste kohta.
- **Noorte tööhõive toetuspaketiga**³¹ tugevdatakse **noortegarantiiid**³² ja parandatakse noorte integreerimist tööturule, sealhulgas digi- ja rohepöördeks vajalike oskuste suurendamise kaudu.
- **Nõukogu soovitusena kutsehariduse kohta ajakohastatakse kutseharidust** ning antakse hoogu õpipoisiõppele ning tugevdatakse kvaliteetse ja tõhusa õpipoisiõppe Euroopa raamistikku.
- Noorte piiriülese liikuvuse kavaga **ALMA** (*Aim, Learn, Master, Achieve*) toetatakse noorte ja eriti NEET-noorte lõimimist tööturule.
- **Programmiga „Digitaalne Euroopa“** toetatakse erialaseid haridusprogramme kõrgema taseme digioskuste valdkonnas ning arendatakse noorte ja eelkõige tütarlaste digioskusi, sealhulgas **ELi programmeerimispäeva** raames.
- **Kestliku ja aruka liikuvuse strateegiaga** toetatakse selliste aruka liikuvuse lahenduste väljatöötamist, mis aitavad vältida rahvastikukadu ning võimaldavad noortele

²⁹ Nõukogu 14. juuni 2021. aasta soovitus (EL) 2021/1004, millega luuakse Euroopa lastegarantii.

³⁰ Lisateavet leiab nõukogu resolutsioonist, mis käsitleb strateegilist raamistikku üleeuroopaliseks koostööks hariduse ja koolituse alal, et liikuda Euroopa haridusruumi loomise suunas ja kaugemale (2021–2030) (2021/C 66/01).

³¹ Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Noorte tööhõive toetus: töösild järgmise põlvkonna jaoks“ (COM(2020) 276 final).

³² Nõukogu 30. oktoobri 2020. aasta soovitus, mis käsitleb algatust „Töösild – noorte tööhõive tugevdamine“ ja millega asendatakse nõukogu 22. aprilli 2013. aasta soovitus noortegarantii loomise kohta (2020/C 372/01).

juurdepääsu põhiteenustele (tervishoid, haridus) ja töövõimalustele.

- **Renoveerimislaine strateegiaga**³³ kahekordistatakse järgmise kümne aasta jooksul iga-aastast hoonete energiatõhusamaks renoveerimise määra. **Taskukohase eluaseme algatusega** parandatakse juurdepääsu taskukohasele eluasemele, aidates parandada kohalike projektide tehnilist ja innovatsioonisuutlikkust.
- **Talendiotsingumehhanismiga** aidatakse ELi piirkondadel inimesi koolitada, hoida ja ligi meelitada ning võtta käsile demograafilise siirde mõju.
- **ELi ja OECD/INFE laste ja noorte finantspädevuse raamistikuga** parandatakse laste ja noorte finantskirjaoskust, et aidata neil käia nüüd ja edaspidi rahaga ringi viisil, mis on nende endi parimates huvides.

Järgmised olulised sammud

- 2024. aasta alguses on komisjonil kavas ajakohastada **praktika kvaliteediraamistikku**, millega toetatakse kvaliteetsete praktikavõimaluste abil noorte üleminekut haridusest ja töötusest tööellu.
- **Euroopa lastegarantii** raames on 24 liikmesriiki esitanud oma riikliku tegevuskava. Liikmesriigid annavad rakendamise edusammudest aru iga kahe aasta tagant (alates 2024. aasta märtsist) ja komisjon vaatab üldised edusammud läbi 2026. aastal.
- 2023. aastal toimub **Euroopa haridusruumi** parema rakendamise vahehindamine. 2025. aastal avaldab komisjon Euroopa haridusruumi kohta lõpparuande.
- Komisjon jälgib **Euroopa oskuste tegevuskavas** seatud 2025. aasta eesmärkide saavutamisel tehtavaid edusamme.
- Komisjonis viimasel ajal vastu võetud **nõukogu soovitude** ettepanekutes, mille üle liikmesriikidel tuleb nüüd kokku leppida, on ette nähtud toetus riikide ametiasutustele ning haridus- ja koolitussektorile, et tagada Euroopa kodanike **digioskuste** arendamiseks kvaliteetne, kaasav ja kättesaadav **digiõpe**.

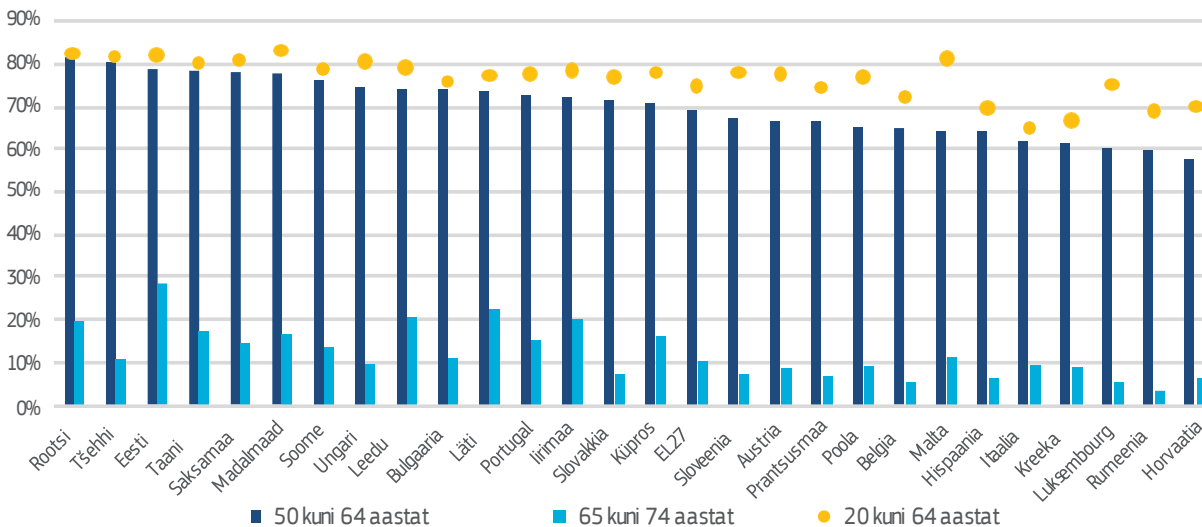
3.3. Vanema põlvkonna võimestamine säilitamiseks nende healu

Vananevas ühiskonnas on väga oluline anda eakamatele töötajatele võimalus jääda kauem aktiivseks. 55–64-aastaste töötajate keskmine tööhõivemäär oli tõusnud 2011. aasta 45 %-lt 2021. aastaks 60,5 %-le. Liikmesriikidevahelised erinevused selles valdkonnas on siiski märkimisväärsed, mis näitab, et veel on arenguruumi. Kestvam tööelu võimaldab inimestel ajakohastada oskusi töökohal ja jääda aktiivseks, mis võimaldab tööandjatel töötajaid hoida. Samal ajal edendatakse sel viisil teadmussiiret eri põlvkondi ühendava töötajaskonna seas. Soovijatel aitaks töötamist jätkata ja tööandjatel vanemaalisi kauem töökohal hoida paindlikum tööaja korraldus, näiteks see, kui rakendada paindlikku või lühendatud tööaega. See, kui töötajad saavad taotleda paindlikke töötingimusi (nagu näiteks **Belgias, Prantsusmaal, Saksamaal,**

³³ Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Euroopa renoveerimislaine – keskkonnahoidlikumad hooned, uued töökohad, parem elujärg“ (COM(2020) 662 final).

Madalmaades), võib tuua kaasa kultuurilise muutuse ja aidata liikuda kaasavamate töötavade ja töökohtade poole.

TÖÖHÕIVEMÄÄR VANUSERÜHMADE KAUPA (%)

Ettevõtted ja töötajad peavad tegema koostööd, et kohendada töötavasid ning muuta põlvkondadega seotud eelarvamusi ja stereotüüpe. Eakate kodanike ja nende heaolu austamine on eduka pikaajalise ühiskonna nurgakivi. Komisjoni poolt 2020. ja 2021. aastal vastu võetud võrdõiguslikkuse liidu strateegiates³⁴ rõhutatakse vajadust võidelda stereotüüpide vastu, tõrjuda vastavas valdkonnas vanuselist diskrimineerimist, edendada mitmekesisust ja kaasatust töökohal ning anda kõigile võrdsed võimalused anda oma panus ja nautida selle vilju. Vaja oleks arendada tehnoloogilist potentsiaali kohendada tööruumi elu jooksul muutuvate vajadustega (nt ergonomiliste tööjaamade parem kättesaadavus, nn koostöörobotite ning inimese ja masina hübriidsete koostesüsteemide kasutamine, et vähendada ülekoormusest tingitud vigastuste ohtu).

Elanikkonna vananemine suurendab nõudlust kogu elutsükli hõlmava finantsplaneerimise järele. Suurem osalemine täiendavates töödaja- ja personaalsetes pensioniskeemides, sealhulgas töödajapensioniskeemide ja üleeuroopalise erapensionitoodetega liitumise suurendamiseks loodud instrumentide kaudu,³⁵ võib aidata täiendada pensionituluseid. Kapitaliturgude liiduga aidatakse kodanikel, kes investeerivad tulevaste elusündmuste ettevalmistamiseks (nt pensionile jäämine, laste haridus või juurdepääs eluasemele), saavutada paremaid tulemusi³⁶. Asjakohaste rahastamisvahendite, näiteks pikaajalise hoolduse kindlustuse pakkumist võib aidata suurendada ka finantsteenuste piiriülene sidumine. Selles küsimuses aitaks kodanikke võimestada parem finantsharidus. Samal ajal aitavad jõupingutused, mis tehakse

³⁴ Soolise võrdõiguslikkuse strateegia 2020–2025; LGBTIQ-inimeste võrdõiguslikkuse strateegia 2020–2025; Romasid käsitlev ELi strateegiline raamistik 2020–2030; ELi rassismivastane tegevuskava 2020–2025; Puuetega inimeste õiguste strateegia aastateks 2021–2030.

³⁵ Vt ka pensionide kõrgetasemelise eksperdirühma lõpparuanne (2019).

³⁶ Ettepanek võtta vastu Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, millega muudetakse direktiive (EL) 2009/65/EÜ, 2009/138/EÜ, 2011/61/EL, 2014/65/EL ja (EL) 2016/97 seoses liidu jaainvestorite kaitse eeskirjadega, ning ettepanek võtta vastu Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega muudetakse määrust (EL) nr 1286/2014 põhiteabedokumendi ajakohastamise osas (COM(2023) 279 final).

maksetele ja pangateenustele kaasava juurdepääsu edendamiseks, tagada, et kedagi ja eelkõige eakaid inimesi, ei jäeta kõrvale.

Tervise edendamine ja haiguste ennetamine on terve pikaajalise peamisi eeltingimusi. Oodatava eluea pikenedes suureneb mittenakkuslike haiguste, sealhulgas vähktõve osakaal, mõjutades ebaproportsionaalselt palju eakaid inimesi. See nõuab haiguste ennetamise teenuste ning mittenakkuslike haiguste diagnoosimise ja ravi paremat kättesaadavust. Tervisliku eluviisi võimaldamiseks tuleks rakendada hooldus- ja tugiteenuste isikukeskset lähenemisviisi, millega soodustada üleminekut ravilt tervise edendamisele ja haiguste ennetamisele, viia teenuste osutamine ja koordineerimine ellu hoolduse järjepidevuse, autonoomia ja omaette elamise põhimõtte raamistikus, edendada kõigi põlvkondade jaoks aktiivset ja tervislikku eluviisi, millega kaasneks hea vaimne tervis ja rahulolu ning vajaduse korral kogukonnateenused ja vabatahtlik tegevus. Näiteks **Rumeenias** arendatakse taaste- ja vastupidavusraha abil e-tervise ja telemeditsiini süsteemi, millega parandada eelkõige maapiirkondades ja väikelinnades juurdepääsu mitmesugustele tervishoiuteenustele.

Tervishoidu ja pikaajalist hooldust tuleb tugevdada ja muuta kulutõhusamaks ning samal ajal tuleb leevendada eakate vaesust, mis mõjutab eelkõige naisi. ELis tegutseb ligikaudu 53 miljonit mitteametlikku hooldajat, kellest ainult 65 % töötab täistööajaga – taskukohaste ja kvaliteetsete hooldusteenuste abil saab vähendada nende hoolduskohustust. Hooldusse investeerimine on oluline, et meelitada sektorisse uusi ja hoida kinni olemasolevaid talente. Et muuta kõnealune kutseala atraktiivsemaks, peavad ametlikud hooldajad saama paremat palka, tuleb parandada nende töötingimusi ja tagada neile piisav koolitus, nagu on ette nähtud näiteks **Prantsusmaal** vastu võetud tegevuskavas, millega edendatakse kodanike vananemist kodus³⁷. Tervishoiu tööturul valitseb teatav tasakaalustamatus, kuna ühest küljest töötajaskond vananeb ja meditsiinikoolidest ei tule peale uusi töötajaid, aga teisalt on arstide ja õdede ametikohtadele tihe rahvusvaheline konkurents. Piirkondlikul tasandil süvendab sellist tasakaalustamatust vajadus ratsionaliseerida tervishoiuteenuste osutamist seal, kus elanikkond väheneb. Kui kasutajad ning tervishoiu- ja hooldustöötajad omandavad asjakohased digioskused, võib abi olla digipõhistest tervishoiuvahenditest ja tugitehnoloogiast, millega edendada kulutõhusaid ja kvaliteetsemaid teenuseid. Lisaks saab digitehnoloogia abil hoogustada sotsiaalseid kontakte ja vähendada üksindust, millel on selge mõju ka vaimsele tervisele.

Piisava ja jätkusuutliku pensioni tagamiseks peab pensionireformiga kaasnema toetav tööturupoliitika. Paljud liikmesriigid on teinud viimase kahe aastakümne jooksul pensionireforme, tõstes seadusjärgset pensioniiga ja kohandades muid pensionitingimusi. Mõned liikmesriigid on liikunud siiski aeglasemalt, ³⁸ sest pensionireformide õnnestumiseks tuleb neil esmalt ellu viia toetavad meetmed. Näiteks võib olla vaja esmalt reformida

Itaalia on asunud rakendama töötajate hõivegarantiid, millega aidatakse inimestel tööturule siseneda, pöörates erilist tähelepanu naistele, pikaajalistele töötutele, puuetega töötajatele, noortele ja eakatele töötajatele. Algatusele on eraldatud 4,4 miljardi euro eest taastekava „NextGenerationEU“ vahendeid.

³⁷ Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele Euroopa hooldusstrateegia kohta (COM(2022) 440 final).

³⁸ 2023. aastal puudutati viiele liikmesriigile esitatud riigipõhiste soovitusete nende pensionisüsteemi pikaajalist jätkusuutlikkust ja aktiivse vananemise võimalusi (Tšehhi, Saksamaa, Iirimaa, Luksemburg, Poola).

tööturгу, anda sihitatud abi, pakkuda elukestvaid koolitusvõimalusi, stimuleerida töötsimist ja pakkuda eakamate töötajate jaoks värbamistoetust, nagu tegi **Austria** oma sihitatud tööhõivealgatusega 50+. Aktiivne tööturupoliitika aitab pikaajalistel töötutel jääda tööturule ja võtta samal ajal arvesse nende mitmesuguseid vajadusi. Eakamatel inimestel, kes soovivad töötada pärast pensioniikka jõudmist, tuleks aidata seda teha. Poliitikakohandustega tuleks pakkuda atraktiivseid võimalusi pensionile jäämise edasilükkamiseks, et kõrvaldada palgapiirangud ja muud takistused.

Riigi rahanduse jätkusuutlikkuse ja piisavate vahendite olemasolu tagamiseks võiksid liikmesriigid parandada oma rahanduse struktuuri ja sotsiaalkaitseüsteemide tulubaasi. Kuigi tööjõu maksustamisest saadav tulu³⁹ on endiselt heaoluriigi rahastamise oluline komponent, on vaja demograafiliste suundumuste taustal terviklikumat analüüsi selle kohta, milline võiks olla maksude optimaalne struktuur, hinnates muu hulgas võimalusi suurendada tööjõumaksude osa vähenemise kompenseerimiseks kapitali maksustamist. Lisaks võiksid riigid muuta oma rahanduse struktuuri nii, et see soodustaks majanduskasvu ja tööhõivet ning oleks keskkonnahoidlikum, ning nihutada maksukoormuse keskmise tööjõu maksustamiselt⁴⁰ energia- ja keskkonnamaksudele. Alates 2022. aastast korraldab komisjon iga-aastast maksusümposiooni, kus osalevad poliitikakujundajad, teadlased, ettevõtjad ja kodanikuühiskonna esindajad, et arutada, kuidas kohandada maksukogumit 2050. aasta perspektiivis. Lisaks võib vähetähtsate ja ebatõhusate kulutuste vähendamine aidata hinnata avaliku sektori kulutuste suhtelist olulisust ja parandada nende tulemuslikkust.

Peamised ELi tasandi vahendid

- **ELi tervishoiu ja tööhutuse raamdirektiiviga**⁴¹ tagatakse inimeste tööhutus ja tervishoid.
- **Võrdse tööalase kohtlemise direktiiv**⁴² pakub kaitset vanuselise diskrimineerimise eest töökohal.
- **Nõukogu soovitus, mis käsitleb pikaajaliste töötute integreerimist tööturule**,⁴³ antakse poliitilisi suuniseid riikliku tasandi aktiveerimismeetmete kohta.
- Euroopa hooldusstrateegia raames antakse **nõukogu soovitus, mis käsitleb taskukohasele ja kvaliteetsele pikaajalisele hooldusele juurdepääsu**,⁴⁴ liikmesriikidele juhtnõu suurendada pikaajalise hoolduse piisavust, kättesaadavust ja kvaliteeti kõigi abivajajate jaoks ning parandada hooldajate töötingimusi.
- **Nõukogu soovitus, mis käsitleb piisava miinimumsissetuleku kohta, mis tagab aktiivse kaasamise**,⁴⁵ aidatakse liikmesriikidel reformida oma sotsiaalseid turvavõrke ja edendada piisavat sissetulekutoetust, miinimumsissetuleku katvust ja taotlemist,

³⁹ 2021. aastal moodustasid tööjõumaksud kogu ELi maksutulust 51,4 %.

⁴⁰ Eelkõige tuleks tasustatud töö stimuleerimiseks vähendada madalama ja keskmise sissetulekuga töötajate maksukiulu.

⁴¹ Nõukogu 12. juuni 1989. aasta direktiiv 89/391/EMÜ töötajate tervishoiu ja tööhutuse parandamist soodustavate meetmete kehtestamise kohta.

⁴² Nõukogu 27. novembri 2000. aasta direktiiv 2000/78/EÜ, millega kehtestatakse üldine raamistik võrdseks kohtlemiseks töö saamisel ja kutsealale pääsemisel.

⁴³ Nõukogu 15. veebruari 2016. aasta soovitus, mis käsitleb pikaajaliste töötute integreerimist tööturule (2016/C 67/01).

⁴⁴ Nõukogu 8. detsembri 2022. aasta soovitus, mis käsitleb taskukohasele kvaliteetsele pikaajalisele hooldusele juurdepääsu (2022/C 476/01).

⁴⁵ Nõukogu 30. jaanuari 2023. aasta soovitus piisava miinimumsissetuleku kohta, mis tagab aktiivse kaasamise (2023/C 41/01).

juurdepääsu teenustele ning inimeste integreerimist tööturule.

- **Euroopa ligipääsetavuse aktiga**⁴⁶ muudetakse peamised tooted ja teenused, sealhulgas e-teenused ja transporditeenuste teatavad elemendid, eakatele ja puuetega inimestele kättesaadavamaks.
- **Algatusega „Koos oleme tervemad“** aidatakse ELi riikidel vähendada rasketest haigustest tingitud koormust ning parandada kodanike tervist ja heaolu, et aidata kaasa tervena vananemisele.
- **Vaimset tervist käsitleva tervikliku lähenemisviisi** raames esitatakse 20 juhtalgatust ja määratakse kindlaks 1,23 miljardi euro suurune ELi toetus tegevustele, millega edendatakse kõigi põlvkondade head vaimset tervist, keskendudes haavatavatele rühmadele.
- **Euroopa vähktõvevastase võitluse kavaga ja nõukogu soovitusel, mis käsitleb uut ELi vähktõve sõeluuringute lähenemisviisi**,⁴⁷ toetatakse, koordineeritakse ja täiendatakse meetmeid, mis on liikmesriikides võetud vähktõvest kogu haigustsükli kestel tekkiva koormuse leevendamiseks.
- **Üleeuroopalise personaalse pensioniga**, mis on finantsasutuste pakutav vabatahtlik personaalne pensioniskeem, antakse kodanikele uus võimalus pensionipõlveks säästa.
- **ELi ja OECD/INFE täiskasvanute finantspädevuse raamistik Euroopa Liidus** edendab täiskasvanute finantsoskusi, toetades muu hulgas finantskirjaoskuse programme ja heade tavade vahetamist.
- **Tarbijajalajälje kalkulaator**⁴⁸ võimaldab kodanikel hinnata oma keskkonnajalajälge ja pakub näpunäiteid käitumise kestlikumaks muutmiseks.

Järgmised olulised sammud

- Komisjon kutsub kaasseadusandjaid üles töötama selle nimel, et jõuda kiiresti kokkuleppele ettepanekutes **võrdõiguslikkust edendavate asutuste suhtes kohaldatavate nõuete**⁴⁹ kohta.
- **Mittediskrimineerimise, võrdõiguslikkuse ja mitmekesisuse kõrgetasemeline töörihm** edendab vanuselise võrdõiguslikkuse ja vanuselise diskrimineerimise vastu võitlemise tavade vahetamist ning avaldab 2024. aasta kevadel sellekohase väljunddokumendi.
- Liikmesriikidel soovitatakse 2024. aasta juuniks teavitada komisjoni meetmetest, mida on rakendatud või kavandatud **taskukohasele ja kvaliteetsele pikaajalisele hooldusele juurdepääsu käsitleva nõukogu soovituse** alusel, et täiendada püsivat järelevalvet ja

⁴⁶ 17. aprilli 2019. aasta direktiiv (EL) 2019/882 toodete ja teenuste ligipääsetavusnõuete kohta.

⁴⁷ Nõukogu 9. detsembril 2022. aasta soovitus, milles käsitletakse ennetamise tõhustamist varase avastamise kaudu: vähi sõeluuringuid käsitlev uus ELi lähenemisviis (2022/C 473/01).

⁴⁸ <https://knowsdgs.jrc.ec.europa.eu/cfc>

⁴⁹ Ettepanek võtta vastu nõukogu direktiiv võrdõigusasutuste suhtes kohaldatavate nõuete kohta isikute võrdse kohtlemise valdkonnas sõltumata isiku rassilisest või etnilisest päritolust, isikute võrdse kohtlemise kohta tööhõive ja elukutse küsimustes sõltumata isiku usutunnistusest või veendumustest, puudest, vanusest või seksuaalsest sättumusest, naiste ja meeste võrdse kohtlemise kohta sotsiaalkindlustuse valdkonnas ning seoses kaupade ja teenuste kättesaadavuse ja pakkumisega ning millega jäetakse direktiivist 2000/43/EÜ välja artikkel 13 ja direktiivist 2004/113/EÜ artikkel 12 (COM/2022/689 final); ja ettepanek võtta vastu Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv võrdõigusasutuste suhtes kohaldatavate nõuete kohta naiste ja meeste võrdse kohtlemise ja võrdsete võimaluste valdkonnas tööhõive ja elukutse küsimustes ning millega jäetakse direktiivist 2006/54/EÜ välja artikkel 20 ja direktiivist 2010/41/EL artikkel 11 (COM(2022) 688 final).

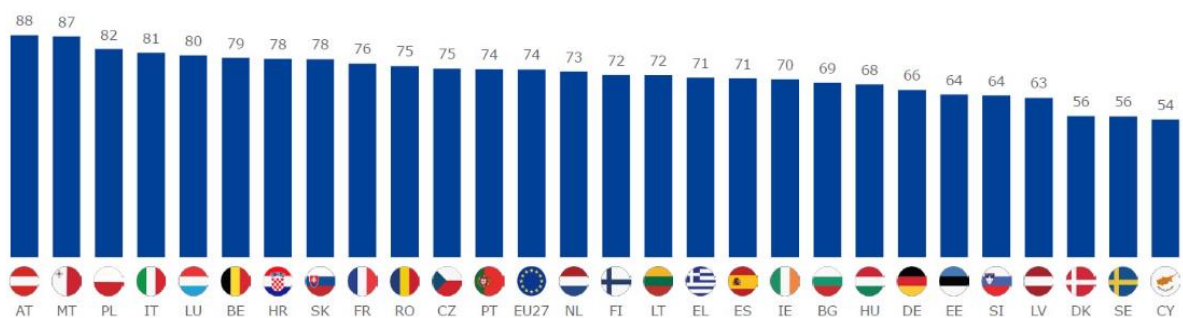
toetada riiklikke reforme.

- 2023. aasta detsembris toimuval rahvusvahelisel puuetega inimeste päeval kuulutatakse välja **auhinna „Access City Award“ 2024. aasta võitjad**.
- 2024. aastal avaldab komisjon **aruande pensionide piisavuse kohta** (koos sotsiaalkaitsekomiteega) ja **rahvastiku vananemise aruande** (koos vananemisteemalise töörühmaga).
- Liikmesriikidel soovitatakse esitada 2025. aasta detsembriks aruanne **uut ELi vähktõve sõeluuringute lähenemisviisi käsitleva nõukogu soovitus** rakendamise kohta.

3.4. Tööjõupuudus ja valikuline seaduslik sisseränne

2022. aastal oli tööjõupuudus ELis ajalooliselt suur. Kuna ELi tööhõivemäär on jõudnud rekordiliselt kõrgele tasemele, on ligikaudu 30 % kõigist ettevõtetest andnud teada tööjõupuudusest⁵⁰ ja 74 % VKEdest oskustöoliste puudusest⁵¹. Tööjõupuudus esineb eri sektorites ja kutsealadel kõigil oskuste tasemetel ning on suurenemas. Kuigi tööealiste inimeste, eelkõige naiste, noorte ja eakamate inimeste aktiveerimine, oskuste nappuse vähendamine, töötingimuste parandamine teatavates sektorites ja ELi-sisene liikuvus aitavad tööjõupuudust leevendada, ei piisa sellest, et rahuldada vajadusi kõigil tööjõupuudusega kutsealadel⁵². Tööandjatel võib aidata täita kõigi oskustasemetete vabu töökohti seaduslik ränne kolmandatest riikidest, sh töökohti, mis on ELi majanduse jaoks ning kooskõlas roheleppe tööstuskavaga rohe- ja digipöörde seisukohast olulised. Arvestades tööturu suurust, on tööränne ELi rahvusvahelises võrdluses endiselt väike⁵³.

OSKUSTE NAPPUS VKE-DES (%)

Võrdlusalus: kõik VKE-d (n=12 909)

⁵⁰ Ettevõtlus- ja tarbijauring (BCS), Euroopa Komisjon.

⁵¹ Eurobaromeetri kiiruuring nr 529 (2023).

⁵² Euroopa Komisjon (2023), „Iga-aastane aruanne EL-sisese tööränne kohta“ – 2022, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, Luxembourg.

⁵³ Näiteks Austraalia, Kanada ja Ameerika Ühendriikide puhul. OECD (2019), „Building an EU Talent Pool: A New Approach to Migration Management for Europe“ (ELi talendireservi loomine: seadusliku sisserände uued põhimõtted), OECD Publishing, Pariis .

Paremad võimalused seadusliku rände teel ELi saabuda võivad aidata täita vabu töökohti, tuues samal ajal kasu ka päritoluriikidele. ELi tööstussektori ees on püsiv ülesanne muuta Euroopa kolmandate riikide talentide jaoks atraktiivsemaks sihtkohaks. See nõuab ennetavaid samme tööandjate ja töötajate kokkuviiamiseks. Seda on möönnud mitmed liikmesriigid ja seda näitab ka kolmandate riikide kodanikele töö eesmärgil antavate töölubade arvu suurenemine ⁵⁴. EL püüab aidata päritoluriikidel talendipartnerlustega nende majanduslikku baasi ja inimkapitali tugevdada. Et tegeleda tööjõupuudusega, mille lahendamiseks ei piisa kohapeal olemasolevast

tööjõust, tuleb meelitada talente ligi kogu maailmast. Selleks on vaja sihitatud tööjõurändealgatusi, mille puhul tuleb aga võtta ühtlasi arvesse kolmandate riikide kodanike endi püüdlusi ja päritoluriikide prioriteete. ELi ja kolmandate riikide vahelistes talendipartnerlustes on ühendatud töö ja koolitusega seotud liikuvuskavade alusel antavad otsetoetused suutlikkuse suurendamise ja investeringutega inimkapitali, ⁵⁵ et need oleksid ühtmoodi tulutoovad liikmesriikide, partnerriikide, kummagi poole äriühingute ja asjassepuutuvate üksikisikute jaoks. OECD andmetel on selliste riikide esikümnes, kes suudavad kõige paremini meelitada välismaalt ligi kõrgelt haritud talente ja ettevõtjaid, vaid neli ELi liikmesriiki, ⁵⁶ kelle seas on näiteks Rootsi, kus on kehtestatud ettevõtjatele soodsad viisatingimused ning loodud kaasav ja peresõbralik keskkond ⁵⁷. Samuti tuleb poliitikameetmetega hõlbustada kolmandate riikide kodanike edukat lõimimist Euroopa ühiskonda, kusjuures lõimimist ning ELi põhiväärtuste ja põhimõtete järgimist tuleb pidada sisserändajate jaoks korraga õiguseks ja kohustuseks.

Töövahendus ja seaduslikud rändekanalid on sageli tülikad ja kulukad nii rändajatele kui ka tööandjatele. Tööturule juurdepääsu hõlbustamiseks tuleks tagada seaduslikele rändajatele õiglasel töötingimused, tunnustada kiiresti välisriikide kvalifikatsioone ning toetada haldus- ja keelebarjääride ületamist. Näiteks **Tšehhis** on loodud spetsiaalne IT-vahend, millega hinnata tööjõuvajadusi, mida saaks rände abil täita, ning **Kreekas** on võetud kasutusele kasutajasõbralik veebiplatvorm, mille abil viia oskuste pakkumine ja nõudlus paremini vastavusse. Töötajaid otsivate tööandjate ja tööd otsivate töötajate vajaduste sobitamist tuleks arendada ELis koordineeritumalt. Rändajad töötavad sageli töökohtadel, mis ei vasta nende oskustele, kusjuures peaaegu 40 % neist on oma töökoha jaoks üle kvalifitseeritud (samas kui ELi kodanikest on üle kvalifitseeritud 20 %). Kolmandate riikide kodanikud ja rändetaustaga inimesed kannatavad sageli diskrimineerimise ja halbade töötingimuste käes ning neil võib puududa vajalik keeleoskus. Selle tulemusena on kolmandate riikide kodanike tööhõivemäär madalam kui

Rootsil on õnnestunud meelitada rahvusvahelisi talente ligi ja hoida neid kohapeal tänu **uuele elamisloale, mis on ette nähtud spetsiaalselt kõrge kvalifikatsiooniga kolmandate riikide kodanikele**, ning tugevdatud kontrollimeetmetele, mille abil võideldakse rändeteede kuritarvitamise vastu.

⁵⁴ 2022. aastal anti tööga seotud eesmärkidel välja hinnanguliselt 1,6 miljonit elamisloa.

⁵⁵ Muu hulgas tuleb investeerida oskuste arendamisse, kutseharidusse ning töökohapõhiste vahetusprogrammide kasutuselevõttu.

⁵⁶ Madalmaad, Rootsi, Luksemburg, Taani.

⁵⁷ OECD talentide ligiõmbavuse näitajad.

asjaomase liikmesriigi kodanikel või teistel ELi kodanikel, sealhulgas noorte hulgas⁵⁸. See osutab taaskord vajadusele luua ELi suunduva töajourände jaoks hästi korraldatud ja seaduslikke rändekanaleid.

Peamised ELi tasandi vahendid

- **ELi sinise kaardi direktiivi**⁵⁹ muudetud versiooniga, mida hakatakse kohaldama alates 19. novembrist 2023, hõlbustatakse ELis kõrge kvalifikatsiooniga töötajate värbamist.
- **Ühtse loa direktiivis**⁶⁰ on kehtestatud ühtne luba, mis annab kolmandast riigist pärit töötajale töötamisõiguse kõrval terve rea muid õigusi, ning **pikaajaliste elanike direktiiviga**⁶¹ on nähtud ette ELi pikaajalise elaniku staatuse taotlemise tingimused. Mõlemad direktiivid on läbivaatamisel, sest kummagi puhul on vaja lihtsustada ja hõlbustada kolmandate riikide kodanike integratsiooni ning tugevdada nende õigusi.
- **Talendipartnerlused** valitud kolmandate riikidega (praegu on talendipartnerlus sõlmitud Maroko, Tuneesia, Egiptuse, Bangladeshi ja Pakistaniga⁶²) parandavad rahvusvahelise töajou liikuvuse seaduslikke canaleid ja võimaldavad arendada talente vastastikku kasulikul viisil, võttes arvesse partnerriikide muresid.
- **Integratsiooni ja kaasamise tegevuskavas aastateks 2021–2027**⁶³ tehakse ettepanek toetada liikmesriike rändajate töajouvevõimaluste parandamisel ja kvalifikatsiooni tunnustamisel ning kaasava hariduse ja koolituse arendamisel.
- **Vabakaubanduslepingud** kolmandate riikidega sisaldavad sätteid kvalifitseeritud spetsialistide liikumise toetamiseks, samuti peaksid neid sisaldama lepingud, mille üle peetakse praegu läbirääkimisi Austraalia, Indoneesia, India ja Taiga.

Järgmised olulised sammud

- Komisjon esitab 2023. aasta novembris **talendiliikuvuse paketi**, mis sisaldab ettepanekut ELi talendireservi IT-platvormi kohta, mille abil hõlbustada töajou sobitamist ELi tööandjate ja kolmandate riikide töajousijate vahel, komisjoni soovitus kolmandate riikide kodanike kvalifikatsioonide tunnustamise kohta ning ettepanekut võtta vastu nõukogu soovitus õpirände raamistiku kohta.
- **Töajourände platvormi** loomise kaudu on liikmesriikidel ja komisjonil kavas veelgi tugevdada koostööd rände hõlbustamisel, et kõrvaldada piirkondlik töajoupuudus kõigis liikmesriikides.

⁵⁸ Euroopa rändevõrgustik (2019), „Report on Labour market integration of third countries citizens in EU Member States“ (Aruanne kolmandate riikide kodanike lõimimiset ELi liikmesriikide töajourule).

⁵⁹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. oktoobri 2021. aasta direktiiv (EL) 2021/1883, mis käsitleb kolmandate riikide kodanike kõrget kvalifikatsiooni nõudva töö eesmärgil riiki sisenemist ja seal elamise tingimusi ja millega tunnustatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 2009/50/EÜ.

⁶⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. detsembril 2011. aasta direktiiv 2011/98/EL kolmandate riikide kodanikele liikmesriigis elamist ja töötamist võimaldava ühtse loa taotlemise ühtse menetluse ning liikmesriigis seaduslikult elavate kolmandatest riikidest pärit töajou ühiste õiguste kohta.

⁶¹ Nõukogu 25. novembril 2003. aasta direktiiv 2003/109/EÜ pikaajalistest elanikest kolmandate riikide kodanike staatuse kohta

⁶² Talendipartnerluse loomist arutatakse ka Nigeeria ja Senegaliga.

⁶³ Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Integratsiooni ja kaasamise tegevuskava aastateks 2021–2027“ (COM(2020) 758 final).

4. DEMOGRAAFIA POLIITIKAVAHENDITE RAKENDAMINE

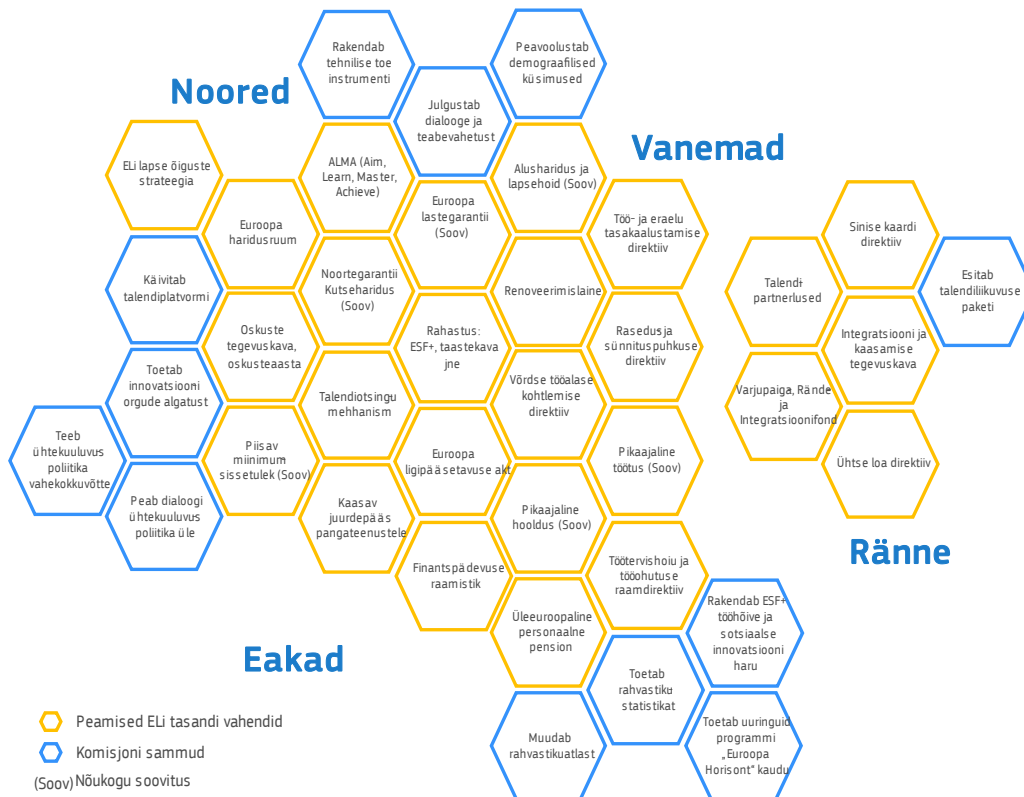
Demograafia poliitikavahendite abil saab kujundada ELi ja liikmesriikide tasandi poliitikat. Komisjon kutsub liikmesriike üles kehtestama ja rakendama demograafiliste muutuste suhtes integreeritud poliitikat, lõimides demograafiaga seotud probleemid kõikidesse poliitikavaldkondadesse. Liikmesriike julgustatakse rakendama oma riikliku demograafiapoliitika raames ka ELi tasandil kättesaadavaid poliitikavahendeid. Euroopa poolaasta protsessi kaudu said liikmesriigid riigipõhiseid soovitusi sellistes asjakohastes valdkondades nagu pensionid, tervishoid ja pikaajaline hooldus (sealhulgas nende piisavus ja jätkusuutlikkus), lastehoid, maksustamine, sotsiaaleluasemed, oskused, täiskasvanuharidus ja tööhõivepoliitika. Demograafilisi muutusi ja nende mõju käsitlevad meetmed aitavad kaasa ka laiemale ühiskondlikule arengule kooskõlas kestliku arengu eesmärkidega.

Poliitiliste valikute keskmes peavad olema sooline võrdõiguslikkus, mittediskrimineerimine ja põlvkondadevaheline õiglus. Valitud poliitikameetmete juures tuleb tingimata kaitsta soolist võrdõiguslikkust ja võrdseid võimalusi ning panustada nendesse, parandades muu hulgas naiste juurdepääsu tööturule ja võimaldades Euroopa inimestel oma soove ja püüdlusi ellu viia. Selles vallas on kõige tähtsam tagada taskukohase ja kvaliteetse lastehoiu ja pikaajalise hoolduse ulatuslik riiklik pakkumine. Samal ajal tuleks rakendada poliitikalahendusi, millega kasvatatakse ühe korraga mitme põlvkonna või isegi kõigi põlvkondade hüvangut. Eelkõige tuleks seda teha hariduses ja koolituses (nt põlvkondadevaheline õpe, millega arendatakse teadmisi ja ühiseid oskusi) ning eluaseme ja hoolduse vallas (nt eri põlvkondade ühiselu ja kogukonnapõhine hooldus, sealhulgas täiskasvanute päevateenused) aga ka töökohtadel (nt eri põlvkondade esindajaid hõlmav töötajaskond, mis on võimeline reageerima erisugustele vajadustele ja viima läbi kahe-suunalist teadmiste ja oskuste siiret põlvkondade vahel).

Alates 2006. aastast on **Saksamaa** loonud põlvkonnaülese sotsiaalse ühtekuuluvuse edendamiseks enam kui **540 eri põlvkondade vahelist kohtumismaja**. Sellised keskused aitavad ümbritsevatel kogukondadel lahendada kohalikul tasandil demograafiliste muutustega seotud probleeme.

Poliitikameetmed, mida liikmesriikides demograafiliste muutustega tegelemiseks võetakse, peaksid lähtuma kohalikest oludest. Kuna probleemid on liikmesriigiti ja piirkonniti erinevad, tuleks poliitikameetmed kavandada ja rakendada kooskõlastatud jõupingutusena, kaasates aktiivselt piirkondlikke ja kohalikke omavalitsusi. Oma osa on selles ka riiklikel tööturuasutustel, sotsiaalpartneritel ja kodanikuühiskonna organisatsioonidel. Komisjon on valmis liikmesriike selles tegevuses toetama, sealhulgas hõlbustama vastastikust õppimist ja parimate tavade vahetamist kõigil tasanditel, näiteks ELi piirkondade demograafilise siirdega seotud probleemide lahendamiseks loodud talendiotsingumehhanismi raames. Oma tulevases maapiirkondade pikaajalise visiooni rakendamist käsitlevas aruandes, mis on kavas avaldada 2024. aasta alguses, pöörab komisjon erilist tähelepanu kitsamalt maapiirkondade demograafilise olukorraga seotud probleemidele.

DEMOGRAAFIA POLIITIKAVAHENDID: PEAMISED ELI VAHENDID, MIS LIIKMESRIIKIDELE KÄTTESAADAVAKS TEHAKSE

Euroopa konkurentsieelist võib aidata suurendada ja demograafiliste muutuste mõju leevendada digitehnoloogia kasutuselevõtt. Tehisintellekt ja automatiseerimine ongi hakanud juba Euroopa majandust ja tööturget ümber kujundama. Hästi kavandatud ja rakendatud poliitikameetmetega, millega edendatakse innovatsiooni ja tehnoloogia laialdasemat rakendamist, võib tasakaalustada demograafiliste muutuste mõju tootlikkusele ja riigi rahanduse jätkusuutlikkusele. Tehnoloogia abil saab ka tervishoiu ja pikaajalise hoolduse muuta kulutõhusamaks ning parandada eakate ning puudega ja piiratud liikumisvõimega inimeste jaoks juurdepääsu selle valdkonna teenustele ja teenuste kvaliteeti, sealhulgas maa- ja äärepoolsetes piirkondades. Lisaks võivad digivahendid aidata kaasa vananeva elanikkonna heolule, võimaldades tervislikumat ja aktiivsemat elu. Samuti võivad need edendada sotsiaalseid suhteid, leevendades eakate sotsiaalset eraldatust, eriti kui digitaalsete vahendeid kasutatakse eelkõige pärisuhtluse hõlbustamiseks.

Lisaks eespool loetletud õigusinstrumentidele ja poliitikaraamistikele on liikmesriike võimalik toetada ELi tasandi rahastamisvahenditega. Taaste- ja vastupidavusrahastust stimuleeritakse reforme ja investeeringuid vahendite kõigis neljas sambas, sealhulgas on

ligikaudu 8 miljardit eurot suunatud alusharidusse ja lapsehoidu,⁶⁴ ligikaudu 43,2 miljardit eurot haridusse,⁶⁵ ligikaudu 41,7 miljardit eurot täiendus- ja ümberõppesse,⁶⁶ ligikaudu 48,2 miljardi euroga toetatakse tervishoidu ja pikaajalist hooldust⁶⁷ ning ligikaudu 15,1 miljardi euroga sotsiaaleluruume ja sotsiaaltaristut⁶⁸. 2021.–2027. aasta partnerluslepingutes on 26 liikmesriiki määratlenud demograafiaprobleemid oma territooriumi jaoks olulise probleemina, mis tuleks ühtekuuluvuspoliitika fondide toel käsile võtta. ELi iniminvesteeringute peamise instrumendi Euroopa Sotsiaalfond+ (ESF+) kaudu eraldatakse koos liikmesriikidega ligi 7 miljardit eurot, et edendada sooliselt tasakaalustatud töömaailma, võrdseid töötingimusi ning paremat töö- ja eraelu tasakaalu, ning 427 miljonit eurot, et toetada töötajate aktiivsena ja tervena vananemist. 2021.–2027. aasta ühtekuuluvuspoliitika programmide eelseisev vahehindamine,⁶⁹ milles juhitudakse 2024. aastal vastuvõetavatest riigipõhistest soovutustest ja mis peaks kavakohaselt valmima 2025. aasta keskpaigaks, võimaldab hinnata selliste piirkondade olukorda ja vajaduse korral kohandada ühtekuuluvuspoliitika vahendite planeerimist. Lisaks rahastatakse programmist „Euroopa horisont“ asjakohaseid teadusuuringuid: 43 miljonit eurot eraldatakse oskuste nappuse vähendamise ja nõudlusele mittevastavuse küsimustele ning 27 miljonit eurot demograafiliste muutuste sotsiaal-majandusliku mõju uurimiseks.

Demograafiliste muutuste tulemuslikuks ohjamiseks on vaja põhjalikke, kvaliteetseid ja detailseid andmeid ning ELi ja liikmesriikide tasandi suutlikkust andmeid ja eksperditeadmisi koguda ja hinnata, et pakkuda asjakohaste lahendusteni viivaid analüüse ja suuniseid. Oluline on ka jõupingutuste koordineerimine. Riiklikul tasandil on liikmesriigid hakanud tasapisi demograafilisi muutusi ja nende mõju hindama, näiteks **Madalmaades** on loodud sellel otstarbel riiklik komitee „Rahvastikuareng aastani 2050“. Riikides võetud meetmete täiendamiseks on Euroopa rahvastiku- ja rändestatistika ning ELi tasandi rahvastikuatlase kaudu tehtud selle valdkonna kohta kättesaadavaks enneolematult suur andmete, interaktiivsete kaartide ja graafikute kogum. Lisaks on andmeid võimalik saada ka ELi maapiirkondade vaatluskeskuse ja muude mehhanismide kaudu. Et hinnata ja prognoosida demograafilisi suundumusi ja nende mõju ning selgitada välja, kuidas võtta poliitikakujunduses paremini arvesse üha suurenevat eakate rühma, tuleb pöörata tõendusbaasi loomisele ja suutlikkuse kogumisele veelgi suuremat tähelepanu. Oluliseks sammuks selles suunas on ettepanek võtta vastu määrus Euroopa rahvastiku- ja eluasemestatistika kohta,⁷⁰ millega ajakohastatakse ja integreeritakse demograafiat, rahvusvahelist rännet ning rahvastiku- ja eluasemeloendust käsitlevat statistikat.

⁶⁴ Andmed on esitatud 28. septembri 2023. aasta seisuga. Andmed põhinevad taaste ja vastupidavuse tulemustabeli kulutuste jälgimise sammaste meetodikal ning vastavad meetmetele, mis on seotud poliitikavaldkonnaga „alusharidus ja lapsehoid“ kui esmase või teise poliitikavaldkonnaga. Uuema teabe ja arvude saamiseks taaste- ja vastupidavusrahastu kohta vt ka komisjoni aruanne Euroopa Parlamendile ja nõukogule taaste- ja vastupidavusrahastu rakendamise kohta: liikudes edasi (COM(2023) 545 lõplik/2).

⁶⁵ Sealsamas. Andmed vastavad meetmetele, mis on seotud poliitikavaldkonnaga „üld-, kutse- ja kõrgharidus“ kui esmase või teise poliitikavaldkonnaga.

⁶⁶ Sealsamas. Andmed vastavad meetmetele, mis on seotud poliitikavaldkonnaga „täiskasvanuharidus“, „roheoskused ja -töökohad“ ja/või „inimkapital ja digipööre“ kui esmase või teise poliitikavaldkonnaga.

⁶⁷ Sealsamas. Andmed vastavad meetmetele, mis on seotud poliitikavaldkonnaga „tervishoid“ ja/või „pikaajaline hooldus“ kui esmase või teise poliitikavaldkonnaga.

⁶⁸ Andmed on esitatud 5. oktoobri 2023. aasta seisuga. Sealsamas. Andmed vastavad meetmetele, mis on seotud poliitikavaldkonnaga „sotsiaaleluruumid ja muu sotsiaaltaristu“ kui esmase või teise poliitikavaldkonnaga.

⁶⁹ Euroopa Regionaalarengu Fond, Euroopa Sotsiaalfond+, Ühtekuuluvusfond ja Õiglase Ülemineku Fond.

⁷⁰ Ettepanek võtta vastu Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, mis käsitleb Euroopa rahvastiku- ja eluasemestatistikat ning millega muudetakse määrust (EÜ) nr 862/2007 ja tunnistatakse kehtetuks määrused (EÜ) nr 763/2008 ja (EL) nr 1260/2013 (COM(2023) 31 final).

Olemasolevate vahendite täiustamiseks on komisjonil kavas järgmised sammud

Andme- ja tõendusbaasi tugevdamine

- Muuta **rahvastikuatlas** dünaamiliseks platvormiks, millega luua ja levitada ELi tasandil demograafiaalaseid teadmisi, et hõlbustada teabevahetust liikmesriikide vahel.
- Toetada Euroopa statistikasüsteemi raames liikmesriike **rahvastiku- ja eluasemestatistika täiustamisel** ning uuenduslike meetmete rakendamisel kooskõlas Euroopa rahvastiku- ja eluasemestatistika tulevase reguleeriva raamistikuga.
- Toetada 2024. aastal **ESF+ tööhõive ja sotsiaalse innovatsiooni haru** raames analüütilist tegevust, et käsitleda demograafiliste muutuste põhiaspekte, eelkõige seoses pikaajalise, vananemise ja pikaajalise hooldusega.
- Toetada **programmi „Euroopa horisont“ kaudu teadusuuringuid**, milles vaadeldakse demograafiaprobleemide poliitilisi lahendusi, sealhulgas 2025. aastal avaldatavat uuringut pikaajalise hoolduse kasvava vajaduse (hoolduslaine) mõju kohta.

Demograafiaga seotud poliitika läbivaatamine ja ajakohastamine kõigil tasanditel

- Julgustada koostöös eesistujariigiga asjaomaste struktuuride ja ressursside kaudu pidama liikmesriikidega demograafia kõigi mõõtmete üle **korrapäraseid dialooge ja korrapärast teabevahetust**.
- Anda **tehnilise toe instrumendi** kaudu riiklikele ametiasutustele nende taotluse korral abi demograafiliste muutuste ohjamise riiklike strateegiade väljatöötamisel ja ajakohastamisel, eelkõige juhtalgatuste „Noored kõigepealt“, „Oskused“, „Regionaalarengu takistuste ületamine“ ning „Rändajate lõimimine ja talentide ligimeelitamine“ raames.
- Avaldada 2024. aasta alguses **ühesksas ühtekuuluvusaruanne**, mis annab võimaluse kajastada seda, kuidas ühtekuuluvuspoliitika aitab liikmesriikidel lahendada demograafilisi probleeme.
- **Integreerida demograafilised probleemid** asjakohastesse **ELi tasandi** poliitikaettepanekutesse ja vajaduse korral nendega kaasnevatesse mõjuhinnangutesse.
- **Korraldada 2024. aasta esimesel poolel temaatiline konverents**, et arutleda selle üle, kuidas süsteemid ja poliitika peaksid pikaajalise Euroopas jätkuma, tuginedes pensionide piisavust ja vananemist käsitlevate aruannete peamistele järeldustele.

Et ühtegi ELi piirkonda ei jäetaks kõrvale

- Käivitada 23.–24. novembril 2023 ametlikult **talendiplatvorm** ja jätkata talendiotsingumehhanismi raames projektikonkursside korraldamist.
- Pöörata oma tulevases **maapiirkondade arengu pikaajalise visiooni rakendamist käsitlevas aruandes** erilist tähelepanu kitsamalt maapiirkondade demograafilise olukorraga seotud probleemidele.
- Toetada **100 piirkondliku innovatsioonioru** loomist ELi väiksema innovatsioonivõimekusega piirkondade jaoks, kaasates selleks 100 miljonit eurot programmist „Euroopa horisont“ ja 70 miljonit eurot Euroopa Regionaalarengu Fondi piirkondadevaheliste innovatsiooniinvesteringute instrumendist (I3).

- Pidada **ühtekuuluvuspoliitika vahenditega tegeleva komisjoni eksperdirühmaga**⁷¹ demograafiliste probleemide ohjamiseks eraldatavate vahendite üle korrapärast dialoogi, et tagada demograafiliste probleemide piisav käsitlemine kogu programmitöö ja vahendite rakendamise kestel.
- Kutsuda liikmesriike üles kohandama **ühtekuuluvuspoliitika eelseisva vahekokkuvõtte** käigus vajaduse korral ühtekuuluvusprogramme vastavalt demograafilistest probleemidest tulenevatele vajadustele.

5. KOKKUVÕTE

Demograafilistel muutustel on suur mõju meie elule ja majanduse konkurentsivõimele. Kuigi pikaealisuse ühiskond võib aidata meil kohaneda uute võimalustega ja neid paremini ära kasutada, võivad elanikkonna vananemine ja tööealise elanikkonna vähenemine süvendada tööjõupuudust, kahandada tootlikkust ja suurendada survet avaliku sektori eelarvele, avaldades negatiivset mõju majandusele ja ühiskonnale laiemalt. Demograafilised suundumused võivad põhjustada ka piirkondade- ja riikidevaheliste erinevuste suurenemist, mis võib õhnestada sotsiaalset ühtekuuluvust ja usaldust ELi demokraatlike institutsioonide vastu laiapõhjalise õitsengu ja heaolu saavutamisel.

Euroopa peab järgima terviklikku lähenemisviisi, millega võimestada kõiki põlvkondi ja aidata neil oma andeid ja püüdlusi ellu viia. ELi juhid väljendasid Granadas otsustavust investeerida tulevikuoskustesse ja võtta käsile demograafilised probleemid. Et luua vastupanuvõimeline ja kestlik majandus, mis toimib inimeste ja ühiskonna heaks ja kus üksikisikud saavad oma potentsiaali rakendada, on väga oluline eri poliitikaeesmärke hoolikalt tasakaalustada. ELi ja liikmesriikide poliitika peaks võimaldama inimestel kogu Euroopas ühitada pere loomist ja tasustatud tööd. ELi jõupingutused peavad igas küsimuses juhinduma soolisest võrdsuslikkusest, mittediskrimineerimisest, põhiõiguste austamisest ja põlvkondadevahelisest õiglusest. Kuna terav tööjõupuudus koormab kogu ELi ettevõtteid, on ELil pärit talentide rakendamise kõrval väga oluline ka seaduslik ränne ja kolmandate riikide kodanike tõhus lõimimine. 2024. aasta esimeseks pooleks kavandatud sotsiaalpartnerite tippkohtumine Val Duchesse'is annab võimaluse tööjõu- ja oskuste nappuse pakilise probleemiga põhjalikumalt tegeleda. Üldise konkurentsivõime käsitlemiseks on komisjoni president teinud endisele EKP presidendile ja Itaalia valitsusjuhile Mario Draghile ülesandeks koostada 2024. aasta suveks aruanne ELi konkurentsivõime tuleviku kohta.

Koos töötades saame liikuda tugeva, dünaamilise, konkurentsivõimelise ja sidusa Euroopa poole. Käesolevas teatises on välja toodud peamised reformid ja investeeringud, mida on vaja teha Euroopas demograafiliste muutustega tegelemiseks ja nende ohjamiseks. Nagu eespool märgitud, peaksid liikmesriikide poliitikakujundajad kohaldama neid oma riiklikus ja piirkondlikus kontekstis kogu valitsemissektorit hõlmava lähenemisviisi raames. Komisjon on valmis toetama liikmesriike olemasolevate vahendite tõhusal kasutamisel ja jätkama sel otstarbel

⁷¹ Ühissätete määruse fondide eksperdirühm, vt C(2021) 7888 final.

vahendite arendamist. Oma jõupingutustes peaksid poliitikakujundajad edendama ka kodanike aktiivset osalemist ja kaasama kohapealsetest oludest lähtuvalt sotsiaalpartnereid, kodanikuühiskonna organisatsioone ja kõik teisi osalejaid. Nii saab EL aidata üksikisikutel ja kogukondadel jõudsalt areneda, edendades nii praeguste kui ka tulevaste põlvkondade õitsengut ja heaolu.